

Bijenhouden in Zimbabwe
Spuitschademeldingen nemen af

Reseda favoriet bij maskerbijen
Afstand tussen broedramen

Honingzemerij Tieme Ogterop
Bouw een bijenhotel in zes stappen

*bijen*houden

juni 2007

Nederlandse BijenhoudersVereniging

Van de redactie

Een *Van de redactie* kan eigenlijk alleen op het laatste moment geschreven worden, na het corrigeren van de laatste drukproef. Pas dan heb je het volledige overzicht en kunnen de laatste berichten nog worden opgenomen. Zo heb ik bijvoorbeeld bij onze drukker, Offset Service Valkenswaard, geïnformeerd naar de 'geur' van *Bijenhouden*. Een geur die door verschillende lezers als zeer onplezierig wordt ervaren. Bij navraag bleek dat de producent van de drukinkt op zoek moest gaan naar een ander oplosmiddel omdat een Chinese firma de gehele voorraad in één keer had opgekocht. Het probleem is inmiddels opgelost, maar dit is u waarschijnlijk al opgevallen bij het openslaan van het meinumner. De globalisering gaat dus ook *Bijenhouden* niet voorbij.

Dat blijkt overigens ook uit het hoofdartikel en de rubriek *Imkerervaringen*. Voor imkers uit Zimbabwe is het houden van bijen steeds vaker een bron inkomsten. Jaap Smit heeft in Tjechië een bijenteeltmuseum bezocht en roept ons lezers op om niet alleen een bezoek aan een bijenteeltmuseum te brengen, maar ook om onze indrukken op te schrijven.

Op de drempel kwam volgend bericht van Frits Kruse binnen: Ook dit jaar worden er in het kader van het project Bloemrijke akkers Drenthe, akkers van boeren en overige grondeigenaren ingezaaid met een mengsel van nectargevende gewassen. De akkers liggen verspreid over de gemeenten Noordenveld, Tynaarlo en Midden Drenthe. Er zijn nu circa 30 hectaren ingezaaid. Voor informatie kunt u terecht bij bij Frits Kruse (t 050-30 92 599).

Veel plezier met het werken in de bijen en het slingeren van de honing.

Marleen Boerjan

Inhoud

Bijenhouden met steun van BeeSupport Ellen Michaëlis	3
Meldingen bij AID van spuitschade Henk van der Scheer	5
De lezer schrijft Ruimte voor inheemse bij - Waarnemingen zomer 2006	6
Imkerervaringen Jaap Smit Op reis? Vakantietijd is zo ook imkertijd	7
Solitaire bijen Pieter van Breugel Reseda favoriet bij maskerbijen	8
Van imker tot imker Ko Zoet	10
Honingzemerij van Tieme Ogterop Bertus Padberg	11
Dilemma's in de praktijk Astrid Schoots Afstand tussen broedramen: 35 mm of 38,5 mm?	12
De lezer schrijft Varroamijt - Open imker weekend	14
Imkerij Bijendans bouwt hotel voor bijen	14
Buitensnippers Astrid Schoots	15
Zwermen (6) Mari van Iersel Na het vertrek van de voorzwerm	16
Koninginnenteelt Gerrit Freije en Harry Töben Aanschaffen carnica's makkelijker geworden	18
Bijschrift Jack van der Dussen Column	19
NBV-pagina's Dick Vunderinkfonds - Nosema Cursussen - Foto van de maand - Vraag & Aanbod Agenda	20 22 23

Colofon

Bijenhouden, maandblad voor bijenhouders

Jaargang 1, nummer 6, juni 2007 ISSN 0926-3357. Uitgegeven door de Nederlandse BijenhoudersVereniging. Verschijnt 11 keer per jaar omstreeks de 15e van de maand (in juli en augustus verschijnt één nummer) in een oplage van 6.300 ex.

Hoofdredacteur

mw. M.L. Boerjan

Redactie

O. Bakker, P. Elshout, M.J. van Iersel, H. van der Scheer, mw A. Schoots, T. Thissen

Vaste medewerkers

P. van Breugel, mw. H. Bijs, B. Jansen Venneboer, mw. N. de Jong, H. Oude Essink, J.A. Smit en K. Zoet

Redactie & administratie

mw. M.J.E.M. Canters (secretaris), Pb 90, 6720 AB Bennekom, t 0317 42 24 22 f 0317 42 41 80 e redactie@bijenhouders.nl bankrekening 53.90.42.897 ABN-AMRO, t.n.v. **Bijenhouden**.

Tarieven voor handelsadvertenties op aanvraag bij de redactie
Niet-commerciële advertenties in 'Vraag en aanbod' € 10, per 20 woorden, elk extra woord € 0,25. Betaling bij opgave.

Alle in *Bijenhouden* gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs. De redactie houdt zich het recht voor de bijdragen in te korten of te redigeren. Overname van artikelen en illustraties alleen met voorafgaande toestemming van de redactie en met bronvermelding.
Kopij, opgave en betaling van advertenties moeten uiterlijk acht weken vóór de datum van verschijning aan de redactiesecretaris worden opgestuurd. Tekst bij voorkeur via e-mail insturen. Zo mogelijk met foto's of dia's (indien digitaal tenminste 300dpi op te gebruiken formaat). Afdelingen die een cursus organiseren wordt verzocht hierover beknopte informatie aan de redactiesecretaris te sturen.

Vormgeving en opmaak Grafisch Atelier Wageningen

Druk Drukkerij Offset Service, Valkenswaard

Omslagfoto Maskerbijmannen op de uitkijk met een vrouwtje onder hen op wilde reseda (foto Pieter van Breugel)

Buitenland

Bijenhouden met steun van BeeSupport als bron van inkomsten in Zimbabwe

Ellen Michaëlis

Het doel van de Kutsungirira Beekeeping Club is om in en vanuit het Mwenezi District in Zimbabwe de armoede uit te bannen door ondermeer het houden van bijen.

In de woorden van Michael Hlungwani: *'We will not give up in our effort to eradicate poverty through beekeeping'*.

Terwijl in Nederland imkeren gaandeweg een hobby is geworden, is voor veel ontwikkelingslanden bijenhouden een uitstekende manier om uit de armoede te geraken. Daarom is BeeSupport, die al zeven jaar steun geeft aan de Kutsungirira Beekeeping Club in Zimbabwe, met hulp van de Wilde Ganzen en NCDO (Nationale Commissie voor Internationale Samenwerking en Duurzame Ontwikkeling), in augustus 2006 een actie gestart om een trainingcentrum te bouwen voor het geven van imkeropleidingen. Voor deze opleidingen hebben zich al 300 aspirant-cursisten ingeschreven. En de wachtlijst is almaar groeiende.

Het actieplan imkertrainingscentrum

Het trainingcentrum wordt gebouwd op een terrein aan de hoofdweg tussen Zuid-Afrika en Harare. In 2004 is, merendeels door de leden van de bijenvereniging zelf, de winkel gerealiseerd.

De actie loopt van augustus 2006 tot augustus 2007. Bovenop het door ons ingezamelde bedrag geven Wilde Ganzen en NCDO een fikse premie.

Imkeren in Mwenezi District

De natuurlijke vegetatie in het Savannelandschap van Mwenezi District bestaat uit grassen, struiken en bomen, die op verschillende tijden pollen en/of nectar leveren. Om voor meer voedselbronnen te zorgen hebben de imkers gedurende de afgelopen zeven jaren een variatie van fruitbomen, eucalyptusbomen en gewassen zoals zonnebloem geplant.

Van oktober tot april zijn de temperaturen het hoogst, overdag tot 40°C. In deze periode is er kans op regen. Nadat het geregend

heeft, wordt er geploegd en gezaaid. Blijft het voldoende regenen, dan leveren ook de land- en tuinbouwgewassen voedsel voor de bijen. Afhankelijk daarvan kan er één of twee keer per jaar worden geoogst.

De bijen kunnen het hele jaar door uitvliegen. De imkers voeren niet bij. Bij langdurige droogte kiezen zij er voor, helemaal niet of heel weinig te oogsten, om zo de honing voor de bijen te laten.

De imkers brengen wilde bijenvolken en zwermen vanuit de natuurlijke leefomgeving over naar hun kasten. Lege, met bijenwas geprepareerde bovenlattenkasten plaatsen zij in bomen, zodat daarin zwerpende bijen hun intrek kunnen nemen. Is een kast bevolkt, dan hangen of zetten zij die op werkhoogte. Dit vergemakkelijkt de kastinspectie en het oogsten, ook voor vrouwen en kinderen, die geen boomklimmers zijn.

Aids en consequenties

In het Mwenezi District hebben families of gezinnen het zwaar te verduren als ouders, ooms of tantes overlijden en met minder mensen het dagelijkse voedsel moet worden bijeengebracht. Daarnaast is er sprake van een verwoestende emotionele ontwrichting, het zoeken naar een nieuw evenwicht en het verwerken van emoties. Er staan in dit gebied zo'n 100 aidswezen op de wachtlijst voor een imkeropleiding.

In 2004 heeft een groep van tien kinderen in de leeftijd tussen 7 en 15 jaar een cursus gevolgd. Door de verkoop van de honing en bijenproducten dragen de kinderen zelf bij in de kosten van levensonderhoud en het schoolgeld. Deze cursus werd gefinancierd door een actie van de schoolkinderen van de St. Hendricus School in Amsterdam.

De bouwwerkzaamheden zijn begonnen

In september hebben de leden van de bijenvereniging de 40.000 stenen gebakken. Van november tot januari is de waterleiding aangelegd die loopt van het dichtstbijzijnde aansluitpunt 1,2 km verderop tot op het bouwterrein. In december/ januari is de honing geoogst. In februari/maart is het gebied omheind.

40.000 stenen bakken voor het imkergebouw.

Honeyshop van de Kutsungirira Beekeeping Club in Zimbabwe die wordt ondersteund door Beesupport.

Foto's Ellen Michaëlis en A. Grammean

De aids-wezen in leeftijd tussen 7 en 15 jaar krijgen les in een kleine groep. Hier leren ze de koningin, darren en werksterbijen te onderscheiden.

Cursisten met de zelfgemaakte Kenia Top Bar Hive.

Vanaf april is het eerste gebouw, waarin het leslokaal en de keuken zich bevinden, aan de beurt. De twee gebouwen samen kosten €30.000,-. Een groot raam kost € 270,-, een klein raam kost € 140,- en een zak cement kost € 9,50.

Plannen voor de nabije toekomst

Over drie jaar wil de Kutsungirira Beekeeping Club 300 mensen hebben opgeleid, waaronder 100 aids-weeskinderen. Op de langere termijn willen zij 17 regenwaterreservoirs verspreid over het district gebouwd hebben. Nu is er één regenwaterreservoir in Shazhaume, de thuisbasis en eerste cursusplaats van deze bijenvereniging.

Het tweejarenplan 2006-2008 van de Stichting BeeSupport bevat naast het bouwen van het imkertrainingcentrum vier beginnerscursussen bijhouden en de vlucht van Zimbabwe naar Australië, voor deelname aan de Apimondia voor Michael Hlungwani. Voor het totaal is meer dan € 100.000,- nodig. De cursus kost € 110,- p.p. inclusief imkeruitrusting.

De Wilde Ganzen en NCDO steunen ons van augustus 2006 tot augustus 2007 met twee van de drie gebouwen en één cursus.

Waarom een Centrum voor imkeropleidingen?

Sinds de oprichting in 1997 is de Kutsungirira Beekeeping Club bezig met het geven van cursussen bijhouden. Eerst aan de mensen in de omgeving, die dagelijks lopend naar de cursusplaats konden komen. Er zijn nu 200 mensen opgeleid en door het succes van deze imkers is het zichtbaar geworden dat het inderdaad mogelijk is om uit de armoede te ontsnappen door het houden van bijen. Meer dan 300 vrouwen, mannen en kinderen uit de wijde omgeving hebben zich opgegeven voor een beginnerscursus.

Michael Hlungwani en Ellen Michaëlis

Zij stonden aan de wieg van respectievelijk de Kutsungirira Beekeeping Club en Stichting BeeSupport.

Van hobby-imker is Michael uitgroeid tot imker met kennis van zaken, die ook buiten zijn woongebied op waarde wordt geschat. Hij wordt gevraagd om bij problemen met bijenvolken te adviseren en wordt door andere organisaties ingeschakeld om cursussen te geven in andere delen van Zimbabwe. Hij is betrokken bij onderzoek naar de Kleine Kastkever in zijn omgeving. Het

contact met het Zwitserse onderzoeksinstituut, dat hem heeft gevraagd materiaal te verzamelen, is tijdens de Apimondia 2005 ontstaan.

Ellen Michaëlis is de afgelopen zeven jaren de constante in het steunen van de Kutsungirira Beekeeping Club. Stichting BeeSupport heeft tot doel om initiatieven te ondersteunen van meestal arme boeren in ontwikkelingslanden, die door bijhouden hun levensstandaard willen verbeteren door de productie van honing, bijenwas en andere bijenproducten.

Neem samen een raam voor uw rekening voor zicht op een betere toekomst!

Alle bijdragen zijn welkom op Postbankrek. 40.000 van Wilde Ganzen o.v.v. IMKERTRAININGSCENTRUM. Dit trefwoord is van groot belang als betalingskenmerk.

BOUWT U MEE?
STAP VOOR STAP
STEEN VOOR STEEN

Stichting BeeSupport steunt initiatieven van boeren in Afrika die met bijenteelt hun leefsituatie verbeteren.

Wij geven lezingen voor imkerverenigingen, scholen en andere groepen.

Wij staan elke zaterdag op de Noordermarkt in Amsterdam.

Wij zijn te vinden op bijen- en natuurmarkten, en geven regelmatig een nieuwsbrief uit.

U kunt ons bereiken door te bellen of te schrijven naar

Stichting BeeSupport

BeeSupport

Vinkenstraat 125-1
1013 JP Amsterdam
t 020-62 500 36
e beesupport@hotmail.com
i www.beesupport.com

Bestrijdingsmiddelen

Werkgroep Bijen en bestrijdingsmiddelen

Meldingen bij AID van spuitschade nemen af

Henk van der Scheer, voorzitter werkgroep 'Bijen en bestrijdingsmiddelen'

In 2006 werden slechts elf gevallen van bijensterfte gemeld bij de AID, waarbij de imkers dachten aan spuitschade. Dat is inclusief de twee gevallen die werden gemeld bij de bijenhoudersorganisaties. Die gegevens kwamen naar voren op 26 januari jl. tijdens de jaarlijkse bijeenkomst van de werkgroep 'Bijen en bestrijdingsmiddelen'. Geen van de elf gevallen kon in verband gebracht worden met de toepassing van een bestrijdingsmiddel. In een aantal gevallen schreef de AID de schade toe aan andere oorzaken, zoals roverij en verzwakking door de varroamijt en nosema. Ook daardoor kunnen er opvallend veel dode bijen voor de kasten liggen. In 2006 mocht voor het eerst na eind juni geen dimethoat meer worden gespoten op aardappel tegen bladluizen. Door die maatregel is voor de imkerij de angel uit de spuitschadeproblematiek.

Steward geeft toch problemen

Uit onderzoek en waarnemingen blijkt dat Steward, met als werkzame stof indoxacarb, toch niet helemaal ongevaarlijk is voor de gezondheid van bijen en hommels in met name kasteelten. Volgens de toelatingshouder, de firma Dupont, zou er alleen de eerste dag na toepassing in kasteelten een effect zijn gevonden. Volgens de firma Biobest uit Westerlo in België, die veel onderzoek doet naar de effecten van bestrijdingsmiddelen op hommels, speelt de vochtigheid van bladeren een rol. In kassen blijft het gewas na een bespuiting vaak langer nat en daardoor blijft het middel langer schadelijk voor hommels. Als het middel is opgedroogd dan is er geen probleem meer. PPO-Bijen deed onderzoek naar de effecten van Steward op bijen (in 2005) en hommels (in 2006) in buitenteelten. In boomgaarden kon geen effect worden aangetoond op honingbijen. Bij hommels werd wel een reactie (sterfte) gevonden van werksters en broed. Het CTB gaat overleggen met Dupont over de effecten van Steward op hommels in de bedekte teelten.

Rumoer om het gebruik van neurotoxische insecticiden

Een aantal bijenhoudersorganisaties uit met name de zuidelijke landen in Europa heeft de Europese Commissie per open brief verzocht om herziening van het evaluatieprotocol voor de groep van neonicotinoïden, waartoe o.a. imidacloprid behoort. Dat is de werkzame stof in o.a. het geformuleerde product Admire. In het verzoek wordt aanvullend onderzoek gevraagd naar de invloed van deze middelen op bijenbroed en op de ontwikkeling van bijenvolken. Hangende dat onderzoek is tevens verzocht om de toelating van dergelijke middelen in te trekken, c.q. te verbieden. De NBV is van mening dat er onvoldoende wetenschappelijk bewijs is voor de opvatting dat dergelijke middelen hebben geleid tot verdwijnen en sterfte van bijenvolken. Reden voor de NBV om het verzoek in de huidige vorm niet te ondertekenen. Wel is de NBV van mening dat er toetsen moeten worden ontwikkeld waarin wordt gekeken naar subletale effecten van chronische toedie-

ning van alle bestrijdingsmiddelen op bijenbroed en de ontwikkeling van volken.

Toets ontwikkelen

Volgens Biobest mogen niet alle neonicotinoïden op één hoop worden geveegd. Er zijn ook middelen uit deze groep die absoluut niet giftig zijn voor hommels. De meest schadelijke stoffen zijn imidacloprid en thiamethoxam. Laatstgenoemde werkzame stof zit in het geformuleerde product Actara.

Er zal dus een toets ontwikkeld moeten worden waarin het effect van chronische toediening van geringe doseringen kan worden onderzocht. Dit soort toetsen zal in internationale werkgroepen moeten worden ontwikkeld en vervolgens door middel van ringtesten moeten worden beproefd. Daarna moet een voorstel worden ingediend bij de European Plant Protection Organisation (EPPO). Dr. P. Oomen, werkzaam bij de PD, heeft in het verleden met soortgelijke testen van doen gehad. Bij hem zal worden geïnformeerd naar de mogelijkheden in deze.

foto: PPO-Bijen

Een plekje onder de zon voor de (inheemse) bij

Een imker is altijd op zoek naar een 'plekje onder de zon'. Niet alleen voor zichzelf, maar vooral voor zijn bijen. Dat is in een dichtbevolkt land als Nederland niet altijd gemakkelijk. De meeste tuinen lenen zich niet voor het plaatsen van een bijenkast omdat ze te klein zijn of grenzen aan het perceel van burens die panisch reageren op rondzoemende insecten.

Onterechte angst of niet, toen mijn man en ik bijenkasten kregen besloten wij om ze voorlopig niet in de achtertuin te plaatsen maar hiervoor een betere locatie te zoeken. Het werd een lange zoektocht die we begonnen bij de plaatselijke landbouwschool. Alhoewel de docenten zeer bereidwillig waren, was het lastig om ons te moeten houden aan de schoolopeningstijden en zagen we van plaatsing af. Vervolgens benaderden we medewerkers van een nabij gelegen natuurgebied maar stuitte op een onverwacht bezwaar: men vreesde oneerlijke concurrentie voor de inheemse bij door het binnenhalen van honingbijen en wees ons vriendelijk maar beslist af.

Een schot in de roos

Vervolgens probeerden we via het Waterschap een stukje openbaar groen toebedeeld te krijgen. Ook daar was men zeer bereidwillig en mochten we verrassend genoeg kiezen uit diverse gebieden, maar men waarschuwde direct voor vandalisme. Uit angst voor omver getrapte bijenkasten besloten we om ook hier maar ervan af te zien. Bijna hadden we de moed opgegeven toen we als laatste redmiddel besloten om een folder te bezorgen bij mensen die – voor zover we dat van buitenaf konden zien – beschikten over een grote tuin. In de folder beschreven we kort hoe nuttig bijen zijn en waarin ze verschillen van wespen, en vroegen we vervolgens om een deel van hun tuin aan ons beschikbaar te stellen voor het plaatsen van bijenkasten. Deze folder deelden we uit bij ongeveer 20 huizen in een cirkel van 11 kilometer rondom onze woonplaats Barendrecht. Hierop kregen we uiteindelijk één positieve reactie uit Hendrik Ido Ambacht. Bij deze mensen staan nu sinds ruim een jaar onze bijen en deze plek is om verschillende redenen een 'schot in de roos'. Niet alleen

is het een mooie standplaats temidden van een perengaard, maar inmiddels klikt het ook goed met de bewoners. De respectvolle wijze waarop zij omgaan met de natuur en hun onbevanging tegenover onze bijen dragen zij over op hun kinderen. Hun oudste dochter, inmiddels vijf jaar, kan al veel insecten bij naam noemen en scoort hierin waarschijnlijk beter dan de meeste volwassenen.

Solitaire bij stimuleert bestuiving

Hierboven beschreef ik de angst van een natuurvereniging dat honingbijen en inheemse solitaire bijen elkaar zouden beconcurreren. Ik kan onvoldoende beoordelen of deze angst reëel is. In ieder geval maakt men zich terecht zorgen over het voortbestaan, nu uit onderzoek is gebleken dat de populatie inheemse bijen en zweefvliegen aanzienlijk is gedaald¹. Dit is betreurenswaardig, zeker als je kijkt naar het onderzoek van S. Greenleaf en C. Kremen², waarin aangetoond wordt dat de bestuiving door honingbijen veel beter verloopt wanneer er solitaire bijen in de buurt zijn. De voornaamste reden hiervoor is gelegen in het feit dat een honingbij – bij het zien van een solitaire bij – van haar vaste route afwijkt en daardoor meer gewassen bezoekt.

Zo beschouwd is er een schone taak weggelegd voor imkers om het voortbestaan van de solitaire bij te bevorderen en ook te voorkomen dat bijen elkaar oneerlijk beconcurreren. Wij hebben alvast een bescheiden begin gemaakt door een aantal nestkasten voor solitaire bijen in onze tuin op te hangen. Uiteraard hangt er inmiddels ook een bij de bijenkasten in Hendrik Ido Ambacht.

Saskia Bolte, Barendrecht

1. Zie bericht nr.58 d.d. 26 juli 2006, op

www.wageningenuniversiteit.nl

2. Zie 'factsheet' op www.xerces.org

Waarnemingen zomer 2006

Mijn bijen laat ik altijd op de natuurlijke manier zwermen omdat ik denk dat het voor de bijen het beste is, maar ook omdat ik het telkens weer een prachtige ervaring vind. De zwermen gaan bij mij meestal aan een oude scheve boom hangen (al meer dan 20 jaar steeds op dezelfde plek) waar ik ze gemakkelijk kan scheppen.

Waarneming 1

Op 31-5-06 heb ik doppen gebroken van een afgezwermd volk. Daarvan heb ik twee zesramers gevuld, met jonge bijen en een van de uitgelopen koninginnen. Op 7 juni zag ik bij een van de zesramers om 15.15 uur de jonge koningin uitvliegen. Zeven minuten later was ze terug en de bijen lieten haar gewoon weer binnen. Dit herhaalde zich na circa 7 minuten en de bijen lieten haar weer gewoon binnen.

Op 8-6-2006 zag ik de koningin om 15.30 uitvliegen; ze kwam terug na circa 30 minuten met een duidelijk bevruchtingsteken, het geslachtsdeel van de laatste dar waarmee ze gepaard had. De bijen plukten haar bijna uit de lucht en ongeveer tien bijen achtervolgden haar aan de voorkant van de kast en op de vliegplank. Alles ging dermate snel dat ik niet precies heb kunnen zien of de koningin nu weer was opgevlogen of dat ze naar binnen was gegaan, maar ik hoopte er maar het beste van. Alles is goed gekomen.

Waarneming 2

Ook bij een ander zesramertje zag ik de jonge koningin op de 4e dag om 16.30 uur uitvliegen: ze was prachtig groot en vloog even met de kop richting vlieggat, waarschijnlijk om de situatie goed op te nemen. Om 17.00 uur was ze terug, ik zag geen bevruchtingsteken maar ze moest vier pogingen doen om op de vliegplank te landen. De bijen plukten haar nu ook weer bijna uit de lucht en sleepten haar naar binnen. Ook bij dit volkje is alles goed gekomen.

Het lijkt dus wel, of de koningin bij terugkomst van de verkenningsvluchtjes door de bijen met rust gelaten wordt, omdat ze waarschijnlijk nog niet van belang is. Is ze echter bevrucht, dan wordt ze anders tegemoet getreden en moet er waarschijnlijk zo snel mogelijk worden begonnen met eitjes leggen.

Hans Buitenwerf, Hardinxveld Giessendam

Imkerervaringen

Jaap Smit

Op reis? Vakantietijd is zo ook imkertijd

De meeste partners van imkers willen in het actieve bijenseizoen op reis. Geef ze eens ongelijk! Velen zijn gebonden aan de schoolvakanties. Dus ook al is het lastig, veel imkers moeten hun bijenvolken zo begeleiden dat ze een aantal weken (goed) voor zich zelf kunnen zorgen. Je wederhelft op reis sturen met 'Lotgenotengroep Partners van Imkers' is geen optie.

Ik pas mijn werkzaamheden aan: probeer zwermen te voorkomen, zorg voor ruim voldoende voer voor slechte omstandigheden en voldoende ruimte bij goede dracht. Een bevriende imker houdt een oogje in het zeil, voert soms een kleinere ingreep uit. Hij is voor de burens aanspreekbaar bij bijzondere omstandigheden.

Zo voorbereid laat ik mijn bijen in de zomer een flink aantal weken gerust achter.

Imkerogenen

Bijen zien met hun grote facetogen op een speciale manier wat voor hen belangrijk is. Imkers zien ook op een speciale manier. Zij kijken selectief, gestuurd door hun ontwikkelde imkerogenen. Tijdens reizen valt hun oog opvallend vaak op drachtplanten en bijenwoningen.

Het is boeiend te zien hoe in andere landen bijen worden en helaas ook werden gehouden. De vanzelfsprekendheid

van een bijenstand bij veel woningen is afgenomen door bijvoorbeeld verdergaande ontvolking van het platteland en veranderde economische omstandigheden. In Zweden en Tsjechië zag ik op het platteland het aantal bijenstanden en bijenvolken duidelijk verminderen. Het blijft echter de moeite waard te zien hoe overal hobby-imkers op een professionele manier hun bijen verzorgen. Je kunt er van genieten en van leren. Vaak is een buitenlandse imker graag bereid jou bij zijn bijen te ontvangen. Taalproblemen? Met een paar woorden en gebaren kom je een heel eind.

Darren vlieggat

Op reis in Zweden is het de moeite waard openluchtmusea te bezoeken. Ze hebben veelal diverse imkermaterialen die samen een beeld geven van de oude imkerij. Bij een moderne imker zag ik een heel klein vlieggat in de bovenlijst van een moerrooster waarmee hij verstopping door darren voorkwam. Zweedse imkers maken via het verenigingsetiket met kwaliteitswaarborg goede prijzen voor hun honing. Imkervrienden oogsten bij hun zomerhuis in Zweden honing in kilo's zoals wij ponden oogsten.

Zo'n 25 jaar geleden vond je er geregeld bijenvolken in holle bomen en verlaten woningen. Dat is voorbij. Bijen zijn daar nu minder steeklustig doordat de beroeps-imker en de hobbyimker met geselecteerd (Buckfast-) materiaal werken.

Takje op gezwermde volk

In Tsjechië zagen we in een natuurgebied binnen een kilometer afstand twee grote reiswagens met elk zeventig druk vliegende volken. Daar moest dus wel geweldige dracht zijn.

Koninginnen telen voor eigen gebruik, selecteren om de gewenste bij te verkrijgen wordt kundig toegepast door hobbyimkers. Daar zouden veel Nederlandse imkers van

kunnen leren! Het gebruik van takjes om gezwermde volken te merken ontdekten we op een manier die vroeger in de Nederlandse korfteelt gebruikelijk was. Niet meer onderhouden standen met soms enkele bijenvolken zie je er echter ook. Honing is er ruim te koop, lekkere mede is in vele smaken verkrijgbaar. Maar winkels in een klein dorp met een etalage vol imkermateriaal voor weinig geld zijn er niet meer.

Het (landbouw-) museum in het witte paleis Zamek Kačina, niet ver van Kutna Hora heeft een prachtige verzameling imkermateriaal. Nergens anders zagen we zo'n mooi overzicht van de ontwikkeling van de bijenteelt. Boomstamwoningen in de vorm van beeldhouwde levensgrote mensfiguren zijn fantastisch. Ook het bijenhuis uit 1673, met plaats voor ongeveer tien bijenvolken met vaste bouw is bijzonder.

In de Verenigde Staten bezocht ik een oude hobbyimker met nog ruim vijftig volken. Twee imkers vertelden over hun bijbaan: op hun honeyfarm imkeren met ongeveer duizend volken. Het zet je aan het denken over drachtmogelijkheden en selectie bij bijen. Je moet er toch niet aan denken dat zij overal kunstzwermen van zouden moeten maken.

Dichter bij huis is bijvoorbeeld het bijenpaviljoen van het Openluchtmuseum in Arnhem een bezoek waard. Adverteerders in dit blad ontvangen u ook graag.

Suggestie

Heeft u een bijenteeltmuseum, een bijenteeltcollectie, een drachtplantentuin bezocht en vond u het bezoek de moeite waard? Laat het uw collega-imkers weten. Geef adresgegevens en een beknopte omschrijving van wat er is te zien door aan de redactie. Bij voldoende reacties kan men er wellicht een interessante overzichtspublicatie van maken.

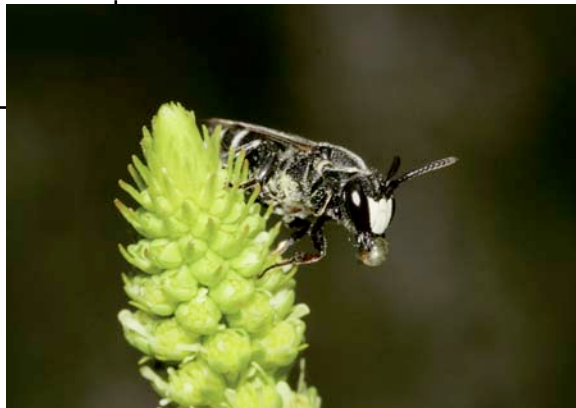
foto: Jaap Smit

Klotzbeute uit het Beskydy gebied. Openluchtmuseum van Roznov pod Radhostem in Tsjechië.

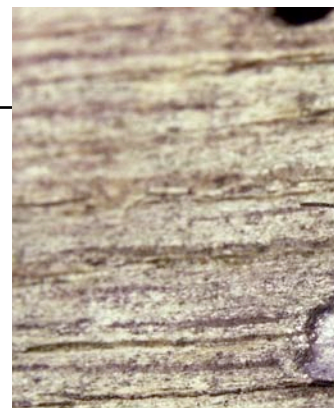
solitaire bijen

Vrouwte resedamaskerbij op wilde reseda

Mannetje resedamaskerbij met nectardruppel

Maskerbij vrouwte bij haar juist afge

Reseda favoriet bij maskerbijen

Pieter van Breugel

Een overvloed aan lekkers

Resedasoorten weten zich gedurende een lange bloeitijd aantrekkelijk te maken voor veel bijen en wespen. De talloze onooglijke bloemtrosjes staan in een aar die van onderaf begint open te gaan en tijdens de bloeitijd naar boven toe uitgroeit met steeds nieuwe trosjes. Nectar en stuifmeel zijn zo toegankelijk uitgestald, dat vooral insecten met een korte tong er een smakelijk maaltje komen halen. In de zomer zie je veel graafwespen bijtanken op deze energierijke voedingsbron. Daarom zijn alle resedasoorten welkom in een insectenvriendelijke tuin. Ze hebben wel als nadeel dat ze zich moeilijk handhaven als er geen zonbeschenen kaal plekje is om te ontkiemen om vaak pas in het tweede jaar tot volle bloei te komen. Meestal sterven de planten daarna af, hoewel er soms ook nog een derde jaar aan toegevoegd wordt. Tussen stenen, waar weinig concurrentie is, gedijen ze vaak goed. Ook in heel schrale grond lukt het deze planten om zich te handhaven, zeker in een kalkrijke omgeving.

Wilde reseda (*Reseda lutea*) wordt steeds vaker in voedselarme bermen aangetroffen. Wouw (*Reseda luteola*), een verfplant met een aar van soms wel een meter lang en met zeer dicht aanliggende bloemetjes, wordt hier en daar verwilderd gevonden. Tuinreseda (*Reseda odorata*) en witte reseda (*Reseda alba*) zijn ook in trek bij bijen en wespen. Vooral de laatste zaait zich in een tuin makkelijk uit, zeker nu ons klimaat mediterrane trekken krijgt. Alle resedasoorten stammen van een dergelijk klimaat.

De resedamaskerbij (*Hylaeus signatus*)

Het is opmerkelijk dat samen met de reseda's zich hier al lang geleden bijtjes hebben weten te vestigen, die uitsluitend leven van het voedselaanbod van resedabloemen. Op een of andere manier weten ze ook nieuwe groeiplaatsen van reseda's te vinden. In mijn omgeving is de wilde reseda met het graanvervoer per spoor meegekomen. Het gevolg is dat in onze tuin de resedamaskerbij veel voorkomt op de door mij gekoesterde resedasoorten.

De mannetjes van maskerbijen zijn goed te herkennen aan hun gele of witte gezicht, dat als een verstart masker aandoet. Er zijn meer dan twintig soorten maskerbijen in ons land aangetroffen en de mannetjes ervan hebben allemaal een dergelijke opvallende voorkant. De vrouwtjes hebben gewoonlijk onder elk oog een wit of geel reepje dat de vorm heeft van een vertikaal uitgerekt driehoekje. Maskerbijen zijn klein, zo tussen de 4 en 10 mm lang. Verder zijn het overwegend zwarte diertjes met hier en daar een geel vlekje of bandje. Ze zijn onbehaard, zodat ze

vaak niet als bijen herkend worden, maar voor vliegjes worden aangezien. De verschillende soorten zijn lastig van elkaar te onderscheiden. Daar komt bij dat er nooit stuifmeel aan hun poten of andere lichaamsdelen te zien is, omdat ze het voedsel vervoeren in hun krop.

Hylaeus signatus is vrij fors van maat, althans voor maskerbijbegrippen. De vrouwtjes zijn een slag groter dan de mannetjes. Zowel de mannetjes als de vrouwtjes van deze soort hebben vleugels die lichtjes wittroebel zijn. Het vrouwtje is wat gedrongen, heeft een dun geel kraagje, gele schouderlekken en een licht haarbandje aan de zijkant van het eerste achterlijfsegment.

De resedamaskerbij is de enige soort die zich volledig heeft gespecialiseerd op reseda. De vrouwtjes bijten de helmhokjes open en eten het stuifmeel op. Daarbij worden ze vaak belaagd door voortdurend rondvliegende mannetjes, die in de bloemen naast een nectarbron ook een ontmoetingsplaats zien. Er zijn ook andere maskerbijsoorten die graag op reseda vliegen. Maar ook andere planten worden veel door maskerbijen bezocht, vooral als de helmhokken aan de meeldraden goed toegankelijk zijn zoals bij ui-achtige planten (*Allium*), phacelia (*Phacelia tanacetifolia*) of slangenkruid (*Echium vulgare*).

Oerbijen en een gelikt nest

Maskerbijen behoren tot een groep van bijen die heeft overleefd zonder een speciale inrichting of beharing aan het lijf te ontwikkelen om stuifmeel mee te vervoeren. Ook hebben ze maar een kort kwasttongetje. Omdat ze daarmee in tegenstelling tot andere soorten evolutionair primitief zijn, worden ze ook wel oerbijen genoemd. Dat belet hen niet om enthousiast maar stilletjes een papje van stuifmeel en nectar naar een nestgang te brengen en het daar tegen een staand vliesje uit te spuwen. Maskerbijen kunnen een secreet opbraken, waarmee ze uiterst dunne heldere vliesjes kunnen maken door de stroperige vloeistof met hun tong uit te smeren. Daarbij verstijft de vloeistof zo snel, dat er wandjes mee kunnen worden gemaakt. Als nestplaats kiezen maskerbijen bestaande gangetjes. Die kunnen soms heel gespecialiseerd zijn. Zo worden verlaten gallen van de liparagalvlieg in riet gebruikt door een speciale soort maskerbij, de rietsigaargalbij (*Hylaeus pectoralis*). In verlaten raten van honingbijen kun je ook maskerbijnestjes aantreffen.

Nadat er tegen de dunne achterwand voedingsbrij bijeen is gebracht, wordt een ei in de stroperige vloeistof gelegd. Die stroop zakt iets uit naar de bodem. Als afsluiting worden een of meer nieuwe flinterdunne wandjes gelikt. Na enige tijd drijft

ist afgesloten nestgang

Een paartje maskerbijen

Maskerbijnestjes in een lege raat

een kromme larve in de pap. Het dier ontwikkelt zich steeds verder tot de voedselvoorraad geheel verorberd is en de witte larve tussen de twee vliesjes van de achterwand en de voorwand zit ingesloten. In dit stadium overwinteren de meeste maskerbijen. De ouders van deze larven zijn dan al lang dood. Er kan zo een serie van celletjes achter elkaar worden geproduceerd. Als laatste handeling likt moederbij de voorkant van de nestgang dicht met een dun vliesje, dat uiterst teer is en niet vaak de winter overleeft. Waarom het wordt aangebracht is niet duidelijk, maar misschien schrikt het parasieten af door de geur.

Wat geur betreft zijn maskerbijen zeer herkenbaar. Pak je zo'n diertje voorzichtig vast dan ruik je al snel een duidelijke citroengeur die ze ter afweer produceren.

Een druppel aan de mond

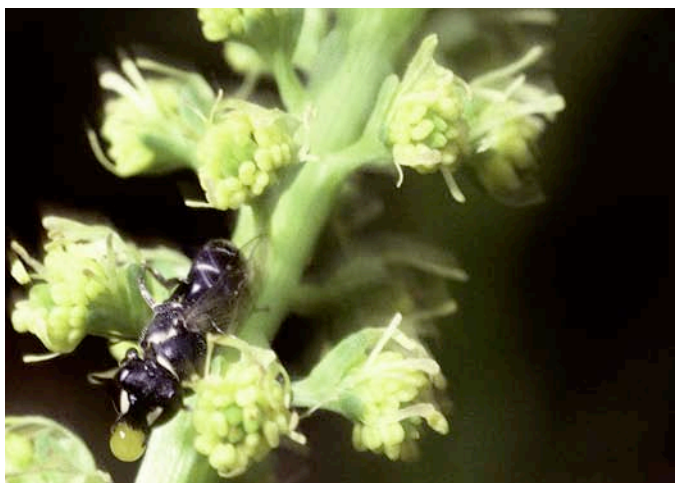
Vaak zie je mannetjes een beetje dagdromen op de reseda-bloemen of vooraan in hun slaapgang, vooral als het wat fris is en de zon niet schijnt. Hoewel ze er steeds op uit zijn om het vrouwelijke geslacht met een verrassingsaanval goed of kwaadschiks te verleiden, gunnen ze deze ijverige werksters ook wel hun momenten van rustig voedsel vergaren op de bloemen. Het eigenaardige is, dat maskerbijen, net als sommige soorten vliegen, het opgenomen vocht soms in een druppel aan hun monddelen laten hangen. Af en toe wordt de druppel weer binnengehaald en naar buiten gebracht. Ik vermoed dat dit dient om de vloeistof in te dampen tot de gewenste suikerconcentratie. Zowel mannen als vrouwen doen het, maar de druppels aan de mannen-

monden zijn helder. Ze bestaan immers uit alleen een suikeroplossing (nectar). Bij vrouwtjes zijn de druppels troebel geel, omdat de larvepap uit stuifmeel en nectar bestaat.

Hongerwespen en andere ongewenste gasten

Maskerbijen gedragen zich zeer onopvallend. Toch zijn er dieren die weten binnen te dringen in de nestjes. Soms zijn dat hele kleine sluipwespjes, die wachten tot de larve voldoende groot is om er eieren in te leggen. Zeker als je nesthulp hebt opgehangen zodat er meerdere maskerbijen kunnen wonen zie je niet zelden bij de nestplaatsen hongerwespen (*Gasteruption*) hun kans afwachten om snel een nestje binnen te gaan en er ook een ei achter te laten. De soorten met een heel korte legboor lenen zich hiervoor het beste. Er zijn verscheidene soorten hongerwespen, allemaal gespecialiseerd op verschillende soorten bijen en daarom uitgerust met boren van verschillende lengtes. Ze zijn uiterst mager, vandaar de naam, en vliegen met hangende poten in een knik voor de nestgangen om met naar voren gerichte antennes te ruiken of ergens nestjes van hun favoriete bijensoort te vinden zijn. De larven van deze wespen eten soms het ei van de bij op, maar in ieder geval eten ze de hele voedselvoorraad op en brengen zo onze definitie 'een bij is een wesp die vegetariër is' wel een beetje aan het wankelen.

Het blijft mooi om de natuur dicht bij huis te halen en je tuin tot een paradijs voor insecten te maken, ook al zitten er soms soorten tussen die we als mens een wat minder positieve recensie mee zouden geven.

Maskerbij vrouwtje met voedseldruppel

Wilde reseda op insectenmuur

van imkertot imker

Ko Zoet

Door de bril van Vader Cats (1656)

“Men kan aen de biën haest bemerken wanner er een onweder voor handen is, want zy alsdan niet verre van den korf vliegen. Des morgens vroeg zyn zy al stil, tot dat er eene of twee eenen toon van hem geeft, zoo haest dat geschied, komen zy van alle kanten met hoopen uytvliegen. Als zy des avonds weder inkomen, is er groot gewoel in den korf, daer naer worden zy stil, en brommen zoo zeer niet als over dag. Dan vliegt er eene met een sonderlyk geruysch rondom, daer over zwygen zy allegader.

Het is niet goed dat men zwarmende biën terstond in eenen nieuwen korf zet, maar als die een jaer gestaen hebben, en wel droog geworden zyn. De gaetjens in de bie-korven moeten niet te groot zyn, opdat des winters door de vorst den honing niet te hard en word, en 's somers van de zon wegdrupt.”

Een mooie voorjaarsdag

Met een schone lei beginnen geldt ook voor de bijen, dus heb ik veel oude raten uitgesneden. Die gaan naar de stoomwas-smelter van een collega imker. De kunst-raat ligt klaar, het wachten is op een teken van de bijen dat ze aan bouwen toe zijn. Aan het einde van de middag ga ik even langs bij een bevriende imker. Hij heeft een aantal logees en komt juist terug van een rondje door het museum. Het was er nog niet op orde en ijskoud, maar ze waren onder de indruk. We zitten buiten. Snel komen de stereotype vragen: hoeveel volken heeft u en hoe lang doet u het al. Ik vertelde over mijn eerste honingoogst. Veertig potjes maar liefst van één volk in de geweldige zomer van 1947. Dan bent u dus al zestig jaar imker, klinkt het nuchter. Inderdaad, dan val je even stil, zestig jaar bezig met bijen. De uitspraak ‘wat vliegt de tijd’ laat je maar achterwege. Ik realiseer me dat ik nu wel over de helft ben. De orde van oude – wijze? – knarren staat voor me open. EIGENwijs zal je bedoelen, maar dat is elke imker. Ik begon met één

volk, nu heb ik er twee. Dat schiet dus lekker op. Aan het beginpunt lag de jeugdige wens om beroepsimker te worden en nu voel ik de bezadigde dankbaarheid dat het nooit zo ver is gekomen. Verder ligt er in die periode bijna alles wat je als imker beleven kunt. Intense bewondering voor een nieuwe uitgebouwde raat, de sensatie van het tuten en kwaken, darren met rode ogen, twee koninginnen die op dezelfde raat elkaar ontmoeten. Noem het maar bezoeken want de ene koningin zocht de ander op die juist bezig was een eitje te leggen. Ze maakten emotioneel sprietencontact. Aan de andere kant van het glas een imker buiten zinnen. De mobiele koningin vervolgde haar weg. Imkerleed was er nauwelijks, wel bijenleed. Onder andere toen de touwen van een draagbaar het begaven. Het volk was bestemd voor transport naar het koolzaad, nu lag het uit elkaar gereten op de grond. Mijn broertje heb ik nog nooit zo hard zien hollen. Juist op dat moment kwam mijn mentor als reddende engel op het toneel. Alles kwam dus weer goed. Wat lijkt onze bijenbedoening inderdaad op een toneelvoorstelling. Altijd dezelfde spelers en altijd een andere voorstelling. Het volk heeft op het koolzaad flink gezwermd. Je zou haast aan wraak denken.

Voortzetting project

We zijn weer allemaal met ons eigen project bezig. Koninginnenteelt gooit ongetwijfeld hoge ogen. Nu maar hopen dat de nakomelingen plezierig in het gebruik zijn. Daaraan ontbrak het vorig jaar bij de eilandbijen van ons project in tegenstelling tot de eilandbijen elders. Op zoek naar de oorzaak kwam Cees van Holland met het idee dat de verhoogde agressie wellicht is veroorzaakt door het trillen van de grond door langslpende imkers. Trillen deden ze inderdaad, maar dat had een andere oorzaak. Bij terugkomst van de Boschplaat zijn de Buckfastvolken op de eerste stelling geplaatst en de eilandbijen naar een plek buiten het drukke imkerverkeer. Nu maar afwachten.

Wilde ganzen

De Stichting BeeSupport is ook druk met een project. Met geld van donaties worden in Kenia en Zimbabwe cursussen bijhouden gegeven. Door de verkoop van honing en was is er voor de deelnemers een kleine bron van inkomsten ontstaan. Als de Stichting eind augustus een bepaald bedrag heeft ingezameld dan wordt dit verdubbeld door de Wilde Ganzen. Ellen Michaëlis geeft bekendheid aan het werk en reist voor dit doel stad en land af. Zij kan het zelf veel beter vertellen. Ze is bereikbaar onder t 020-62 50 036, of e beesupport@hotmail.com.

De bankrekening van de Stichting is 32.82.69.530 Rabobank te Hilversum (zie ook pagina 3 en 4 in dit nummer).

Het weer in juni

Voor het midden van het land geldt voor de periode 1971-2000 als gemiddelde: N=187 uren zonneschijn, N=72 millimeter neerslag en een maximumtemperatuur van N=19,8°C.

Jaar	Zon (uren)	Neerslag (mm)	Max. temp °C
2002	N	N	+ (21,5)
2003	++ (255)	- (40)	++ (23,7)
2004	N	N	N
2005	++ (250)	-	++ (22,3)
2006	++ (256)	-- (29)	+ (21,8)

Bloemrijke akkers

Het project ‘Bloemrijke akkers Drenthe’ in Noord- en Midden Drenthe loopt al enkele jaren. Akkers van boeren en overige grondeigenaren worden ingezaaid met een mengsel van nectar-gevendende gewassen, met als doel om in de zomermaanden bloei te creëren ter bestrijding van de zogenaamde ‘drachtloze periode’. Verspreid over de gemeenten Noordenveld, Tynaarlo en Midden Drenthe zijn nu circa 30 hectare ingezaaid. Informatie bij Frits Kruse, t 050-30 92 599.

Berthus Padberg vertelt (2)

Toen imkeren nog heel gewoon was

Honingzemerij van Tieme Ogterop

Hoogeveen kende omstreeks 1920 meerdere honingzemerijen. De bekendste was wel die van Tieme Ogterop¹, opgericht in 1919 onder de naam Drenthina en nauw verbonden met de plaatselijke bijenhoudervereniging De Heidebloem. De zemerij beschikte over twee honingpersen op handkracht en bood gaandeweg aan vier mensen werk. In 1919 verwerkte het bedrijfje zo'n 7.000 kg honing. Daarvan leverde de plaatselijke imkerij ruim 3.000 kg. Uit de gemeentelijke archieven blijkt dat er dat jaar in Hoogeveen 1050 volken werden opgezet en 550 volken werden geslacht met een gemiddeld gewicht van 5,5 kg. De overige honing werd aangeleverd vanuit Pesse, Ruinen, Beilen, Westerbork en Nieuw-Amsterdam. Via verzamelpunten – meestal het plaatselijk café – werden de korven naar de honingzemerij in Hoogeveen vervoerd. De korven waren thuis afgezwaveld en de raten werden ter plekke uitgesneden en gewogen. Ze gingen in houten vaten en de lege korven gingen mee naar huis om in het front van de bijenstal grondig uitgelikt te worden. Maar eerst werd de imker betaald. Die dronk daar met zijn mede-imkers dan een borreltje op. Of twee.

Het productieproces

De uitgesneden raten werden vervolgens eerst gesorteerd: de donkere werden geperst. De honing werd in vaten opgevangen. Meestal ging deze honing naar koekfabrieken in Groningen, maar ook elders in het land. De lichte raten werden niet geperst maar in bakken gedaan in de hotroom van de zemerij. Het ging hier om een uitbouw aan de zuidzijde van het huis met veel glas aan de voor- en zijkan-ten. Het kon daarin zo heet worden dat de honing uit de raat lekte in de bakken. 's Nachts werd deze hotroom verwarmd. De honing werd in potjes gedaan. Mooi wit verzegelde raten en ook blanke raat deed men in doosjes van een pond met een lintje erom en een etiket erop. Het was raathoning die men toentertijd echter vaak maathoning noemde. Veel van deze

raathoning werd per schip afgevoerd naar Amsterdam. De lege raat werd per vat verkocht aan fabrieken die wasproducten maakten, o.a. wrijfwas.

Tien eiken vaten van 40 liter werden in de zemerij bestemd voor het maken van mede. Ze werden in een bepaalde verhouding met honing en water gevuld en een jaar lang weggezet. Tieme Ogterop had zijn personeel verboden zich aan de mede te vergrijpen, maar als hij van huis was, gebeurde dat natuurlijk toch. De oudste vaten waren het lekkerst. Met gekookt water werd het vat weer op peil gebracht. Tieme heeft er nooit van geweten, aldus mijn zegsman Ab Duinkerken, die als 14-jarige werk gevonden had in zemerij Drenthina.

Afjagen en afzwavelen

Tegenwoordig moet je wel een heel ziek of agressief volk hebben wil je tot afzwavelen overgaan. En met afjagen houdt zich misschien nog een enkele onverwoestbare korfimker bezig. Omstreeks 1919 waren het zeer gangbare

Berthus Padberg vertelt over zijn ervaringen als imker gedurende 40 jaar in Hoogeveen en ommelanden. Zo nu en dan geeft hij aan ons door wat hem over nóg vroeger ter ore kwam.

termen. Ze hadden vooral te maken met de tweejaarlijkse drachten: het koolzaad en de heide. Om de koolzaadhoning te bemachtigen moest het korfvolk worden afgejaagd: van de ene korf in de andere. Om de heidehoning te bereiken werden de volken met zwavel geslacht, gedood. Over hoe dat ging en over het reizen vooral naar en van de koolzaad- en heidevel-den wil ik u, via Ab Duinkerken, een volgende keer meer vertellen.

¹⁾ Tieme Ogterop werd geboren te Hoogeveen 20 april 1891 en overleed op 29 november 1927. Zijn vader, Oude Tieme Ogterop heeft het bedrijf nog enkele jaren na de dood van zijn zoon voortgezet.

Oude eikenhouten honingpers: type klappers. Ruim 200 jaar geleden door de dorpsmid in Wapse gemaakt. Met deze pers perste Albert Smid uit Pesse zijn 80-90 bijenvolken. In 1914-1918 kon hij er de pacht van de boerderij van betalen. Hij verkocht toen zijn honing aan Duitse honinghandelaren.

Afstand tussen broed ramen: 35 mm

Astrid Schoots

De binnenruimte van een simplex- of spaarkast biedt met 385 mm doorgaans ruimte aan 10 ramen. De afstand hart-op-hart is dan dus 38,5 mm. Wanneer je in dezelfde ruimte afstandsstrippen voor 11 ramen gebruikt, wordt deze afstand tussen de ramen verkleind tot 35 mm hart-op-hart. Wanneer bijenvolken in een korf of schoorsteen vrij bouwen ligt de natuurlijke raatafstand meestal rond de 35 mm, althans in het broedgedeelte. Aan de achterkant waaieren de raten, naarmate ze groter worden, wat breder uit en maken de bijen er zelf vaak spekraat van.

Maar de grotere afstand van 38,5 mm als uitgangspunt is zeker voor broedkamers onnatuurlijk wijd. Desondanks is deze afstand toch vreemd genoeg in Nederland ingeburgerd, terwijl in een aantal andere landen 35 mm de standaardmaat is. De laatste tien jaar raakt de 11-raamsstrip ook in Nederland meer ingeburgerd, mede dankzij het pionierswerk van Albert Muller van de BD-imkersvereniging.

Grote raatafstand in de honingkamer

Halverwege de vorige eeuw ging men naar Amerikaans voorbeeld over op een grotere raamaafstand, o.a. vanwege het gemak voor de imker en het veronderstelde verminderen van de zwermrust. In dezelfde lijn lag het vergroten van de cellen om daarmee grotere bijen te krijgen met dus een grotere honingblaas. Dat verband is inderdaad aangetoond; de uiteindelijke honingtoename integendeel niet: volken met kleinere bijen blijven juist grotere oogsten te geven, en volgens Schotman verdampt nectar sneller in kleinere cellen- maar dit terzijde.

Honing laat zich makkelijker slingeren uit darrenraat; de raat is steviger omdat de celwanden dikker zijn; bij spekraat heb je per honingbak minder ontzegelvlakken en per raam een grotere honingopbrengst. Dus om (alleen) in de honingkamer grotere cellen en een grotere raatafstand te gebruiken is misschien geen gek idee.

Maar laat je je leiden door imkerbelang, of door bijenbelang? In dit geval lijkt het mooi samen te gaan: de bijen hebben voor honingopslag een voorkeur voor grotere cellen, en de honingkrans wordt vaak tot spekraat uitgebouwd. De gebruikelijke 10-raamsstrip werkt dus prima in de honingkamer. Maar je kunt nog verder gaan, met een 9-raamsstrip kom je op een raatafstand van bijna 43 mm. Amerikaanse honingbakken gaan met een 7-raamsstrip zelfs tot ± 52 mm. Je kunt het ook bij je eigen volken waarnemen: bij flinke dracht bouwen bijen de honingcellen liever verder uit dan dat ze nieuw raat bouwen. Zo kan de loze ruimte van een leeg bouwraam of kunstraatvel aan het honingraam ernaast een ongebreidelde groei geven, tot wel meer dan 3 kg verzegelde honing. De bijen stoppen met bouwen als ze op bijenafstand van de volgende raat zijn aangekomen. Bijen weten bij overvloedige dracht dus wel raad met grote afstanden in de honingkamer. Maar ik denk dat er wel verschil tussen is, of ze zelf een strak broednest uitbouwen met spekraat, of dat ze in een keer een bak gepresenteerd krijgen met gierende afstanden tussen de raten.

Verschillen tussen broed- en honingkamer wat betreft raatafstand hoeven voor het bijenverkeer geen probleem te zijn: bijen bouwen allerlei bruggetjes en in de natuur bouwen bijen wel wilder. Bovendien is er veel doorgaand verkeer tegen de voorwand van de kast. De koningin daarentegen verblijft het liefst op een aaneengesloten broedvlak en zal minder gauw in de honingkamer komen. Wanneer je later bij het ontzegelen de cel diepte min of meer intact laat, zullen de bijen de raten opnieuw alleen voor honingberging gebruiken. Bij zulke ramen heb je geen moerrooster nodig omdat de koningin niet in diepe cellen legt. Ze kan niet op de celbodem komen, al is dit 'geen wet van mede en persen' om een imkergrapje van Hans Hogendoorn aan te halen.

Kleine raatafstand in de broedkamer

Naast enkele kleine oplosbare nadelen, zitten er veel voordelen aan een raatafstand van 35 mm. Een belangrijke motivatie vind ik, dat de bijen er in hun broednest zelf duidelijk de voorkeur aan geven. Ook worden de ramen mooi vlak uitgebouwd, er zijn minder golven en uitsteeksels in de hoeken dan bij 38,5 mm. Daardoor zijn de ramen indien nodig makkelijker uitwisselbaar. De raatbouw blijft grotendeels binnen de 22 mm van de latten. Voor darrenraat is genoeg plaats, het steekt iets buiten de latten. Sommige imkers hebben de indruk dat er wat minder darrenraat wordt gebouwd.

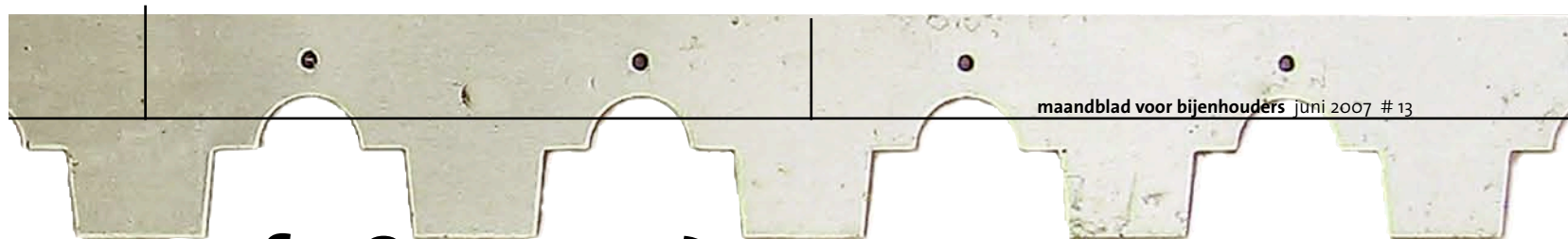
Verder heb je een raam extra ruimte, al gebruik je deze plek meestal voor een sluitblok. Dat is nodig omdat het moeilijker is er een raam uit te halen zonder bijen te rollen, zeker als er darrenbroed op zit. Bij het inspecteren zet je dit sluitraam terzijde, na het 'doorbladeren' van de 10 ramen hang je het weer aan de andere kant van de kast. Nooit aansluitproblemen. Je kunt ook twee sluitramen nemen, en dan met 9 ramen gehoor geven aan de bijennatuur waarbij meestal -vanuit een eerste middenraat aan weerskanten verder bouwend- een oneven aantal ramen wordt bewoond.

Hogere wintervoerkoepel

Een kleinere raatafstand vraagt extra aandacht bij het reizen, omdat de ventilatie dan wat moeizaam kan gaan: een geheel open gaasbodem of nog beter, ook een verhoogde bodem is voorwaarde. Als het op de raten te warm wordt kunnen de bijen naar de open ruimte afzakken.

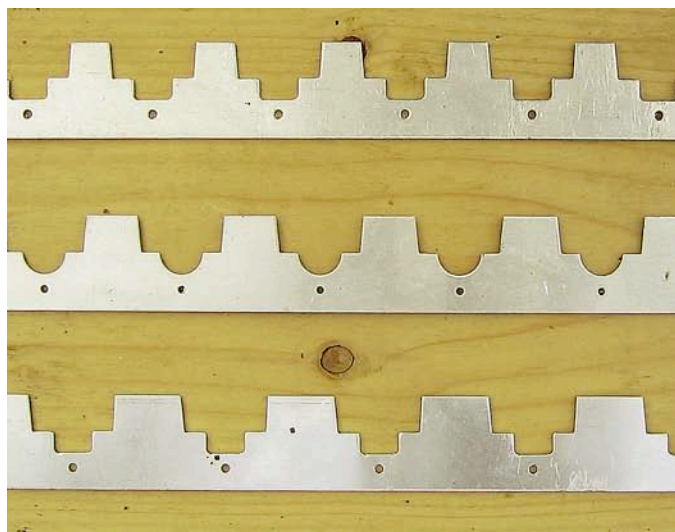
Een ander aandachtspunt is het inwinteren, tenminste wanneer je ook in de honingkamer 11 ramen hebt. Want bij 35 mm worden de winteroverramen niet zo dik uitgebouwd, en moet de voerkoepel dus wat dikker worden. De ervaring leert dat 12 cm hoogte in het middelste raam ruim voldoende is.

Een ander bezwaar, nl. te weinig ruimte tussen de raamoor-tjes om er goed met je vingers tussen te komen, is eenvoudig op te lossen door met een schroevendraaier te werken.

mm of 38,5 mm?

foto: s. Astrid Schoots

Elf-, tien- en negenraamsstrip

Smalle straten van ruim 'één bij breed' bij 35 mm

Ruime straten van ± 'twee bijen breed' bij 38,5 mm

Verhoging van broednesttemperatuur

De belangrijkste reden om de natuurlijke raatafstand ook in de kasten toe te passen is, dat de bijen de broednesttemperatuur veel gemakkelijker op het gewenste niveau houden. Er zijn minder bijen nodig om het broed warm te houden, zodat er capaciteit vrijkomt voor andere taken. Met name in het voorjaar, als het aantal werksters de grens van het broednestvolume bepaalt, kan dit weer resulteren in een groter broednest en een groter volk. 's Zomers kan het zelfs voorkomen dat op hele vlakken broed geen bijen meer nodig zijn. Door de beter regelbare broednesttemperatuur komt het volk in het voorjaar dus sneller op gang en kan het een eventuele aandoening ook sneller eruit werken. Sommige imkers vinden het een nadeel dat hierdoor ook de zwermstemming sneller op gang komt, en hangen dan de ramen weer iets uit elkaar om door afkoeling de groei weer iets te remmen. Met glijlatten ipv. kantelen of kamstrips kan je de raamafstand tot op de millimeter aanpassen.

Naast kasten met 35 heb ik ook een paar met 38,5 mm en ik zie dat de volken op 35 mm het in alle opzichten beter doen.

Veel meningen, veel onderzoeken

Een hogere broednesttemperatuur heeft een negatieve invloed op de voortplanting van de varroamijt. De beste temperatuur voor varroamijten om zich voort te planten is tussen 32,5°C en 33,4°C. Boven 36,5°C daalt de voortplanting en deze stopt zelfs volledig bij 38°C.

Bernard Leclercq uit Wallonië (die in 1997 een gouden medaille won op het Apimondia-congres) heeft hiernaar uitgebreid onderzoek gedaan. Zo merkte hij dat de broednesttemperatuur bij zijn elfraamsvolken na half maart gemiddeld ruim 36°C was en na half april ruim 37°C.

Volgens Schotman is de normale broednesttemperatuur in cellen met werksterlarven 33,5°C en in cellen met darrenlarven een graad lager. Na verzegeling is 26°C voldoende. Ik heb altijd begrepen dat de ideale temperatuur bij open broednest rond de 35°C schommelt.

De bevindingen van Leclercq roepen veel vragen op. Het is immers bekend dat bijen hun broednesttemperatuur tot op 0,1°C kunnen regelen. Hadden de bijen, als vorm van varroaresistentie, de temperatuur doelbewust verhoogd, of kwam het door warm weer waarbij de bijen het niet nodig vonden te koelen tot 35°C? Was die verhoogde temperatuur alleen het gevolg van 11 ramen? Bijen moeten dit bij 10 ramen ook kunnen. Waren het te ver uitgeselecteerde bijen? Dat zou zelfs nadelige gevolgen kunnen hebben voor het goed kunnen regelen van de temperatuur. Ik popel naar meer duidelijkheid en onderzoek.

Bijen zijn meesters in klimaatbeheersing: wat in ieder geval wel duidelijk is, is dat de temperatuur bij 35 mm raatafstand niet noodzakelijkerwijs omhoog moet gaan, maar wel makkelijker omhoog kan gaan: de bijen kunnen met minder energie hun gewenste temperatuur beïnvloeden en behouden. En dat is heel veel waard.

Korte berichten

Open Imker Weekend

Nog maar net bekomen van het groots gevierde 100-jarig jubileum, heeft NBV Driebergen-Doorn alweer een nieuw en origineel evenement georganiseerd. Op 14 en 15 juli wordt een 'Open Imker Weekend' gehouden, met een mooie fietsroute die langs een aantal imkers voert. Elke imker houdt open huis in zijn bijenstand en belicht een bepaald aspect van het bijenhouden. Er kan 'geproefd' worden van honingslingeren, korfvlechten en kaarsen maken. Maar er zijn ook specialisten die informatie geven over koninginnenteelt, bestuiving of drachtweiden. Het evenement vindt plaats i.s.m. de omliggende verenigingen in Leersum, Zeist en Bunnikhouten. De imkers zijn van 10.00 tot 16.00 uur aanwezig op de bijenstanden. Verdere informatie bij de plaatselijke VVV.

De lezer schrijft

Varroamijt

Ik ontvang Bijenhouden met daarbij een uitgave van PPO-Bijen over het bestrijden van de varroamijt. Ik vraag me af hoe het inmiddels is afgelopen met mijn bijdrage van enkele jaren geleden. De vraag was toen welke imkers zonder bestrijding imkeren. Ik heb mij toen gemeld en mijn aanpak beschreven. Deze beschrijving is ook geplaatst in uw blad.

Afgesproken is dat PPO-bijen daar onderzoek naar zou doen. Er is toen iemand van PPO-Bijen geweest, die mijn bijen heeft gecontroleerd, en bevonden heeft zoals ik dat beschreven heb. Mijn bijen zijn niet vrij van varroamijt, maar ik voer al een jaar of acht geen specifieke bestrijding meer uit. Ze kunnen goed met de relatief geringe hoeveelheid aanwezige mijten overweg, zonder dat dat tot sterfte of verzwakking leidt.

Mijn aanpak is zeer eenvoudig. Ik voeg n.l. uitsluitend wat zeezout toe aan het voer bij het inwinteren. Het gaat om de hoeveelheid van 1 theelepeltje zout per kilo suiker. Mijn conclusie uit het positieve resultaat is, dat de bijen vatbaar worden voor de varroamijt tengevolge van zoutgebrek. Ik begrijp niet dat daar niets mee wordt gedaan, terwijl wel veel geld wordt uitgegeven aan bestrijding en aan een folder over bestrijding. Mijn vraag is dus: Wat wordt er met deze, met mijn informatie gedaan? Benieuwd naar uw reactie.

Jan J.C. Saal, Dronten

Bijenhotel

Imkerij Bijendans bouwt hotel voor bijen in zes stappen

Imkerij Bijendans aan de Zandkant 11^a in Sint Anthonis is zijn grootste liefhebberij. Daarom is de in Rijkevoort woonachtige imker Herman Arts vrijwel dagelijks te vinden op zijn grondstuk waar hij ruim 15 jaar bouwde aan zijn eigen imkerij en fruittuin.

De bijenstal voor honingbijen is klaar, langzaamaan komt de tuinbegroeiing in de fraai aangelegde fruittuin tot volle wasdom. Maar de ideeënstroom van deze creatieve imker gaat door. Onlangs bouwde hij namelijk een heus hotel voor bijen.

Voor Imkerij Bijendans geldt als grondslag dat het houden van bijen onlosmakelijk is verbonden met de natuur. 'Nederland heeft vele soorten bijen', vertelt de imker. 'De meeste mensen kennen echter alleen de honigbij die zorgt voor een goede honingopbrengst. De honingbijen zijn sociale dieren die als volk in een kast of korf gehouden worden en waarvan de imker de honing oogst. Maar in het wild leven talloze andere bijen. De wilde bij leeft niet als groep, maar solitair'.

In gaten en spleten

De solitair levende bijen leven in natuurlijke gaten en spleten. Net als de honingbijen zijn zij van groot belang bij de bestuiving van de planten. Om deze solitair levende bijen in zijn tuin te houden is een drie verdiepingen tellend bijenhotel gebouwd. Het bijenhotel biedt voor vele soorten wilde bijen de ideale omstandigheid om te verblijven en zich voort te planten.

Het publiek kan een blik werpen op de voortplantingswijze van de solitaire bijen doordat de imker een deel van het bijenhotel heeft voorzien van glazen buisjes waarin de bijen hun broedsel onder brengen.

Dat in zo'n natuurlijk aangelegde tuin ook andere in het wild voorkomende dieren welkom zijn wordt duidelijk door de opbouw van het bijenhotel. De fotoreeks laat zien hoe het hotel tot

stand is gekomen en welke dieren er allemaal gebruik van kunnen maken.

Inloopdagen

De kennis die deze imker heeft opgedaan deelt hij graag met het publiek. Daarom organiseert Imkerij Bijendans jaarlijks twee inloopdagen. Ook is de imker bereid op afspraak groepen rond te leiden op het grondstuk.

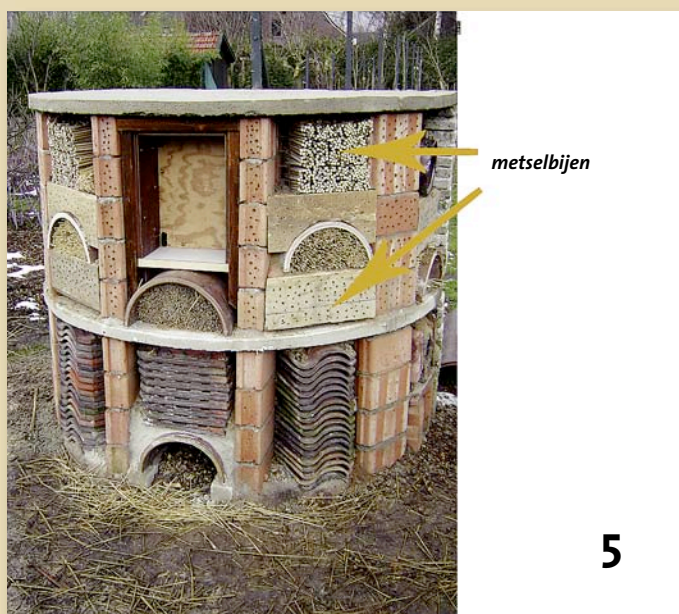
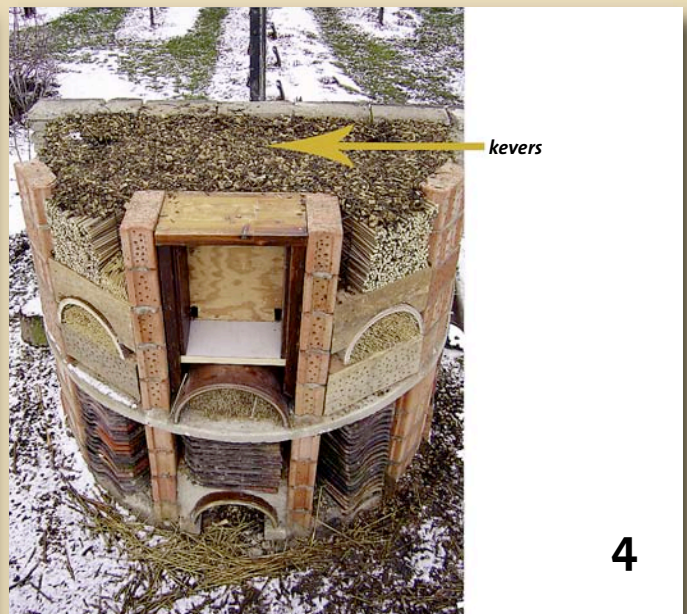
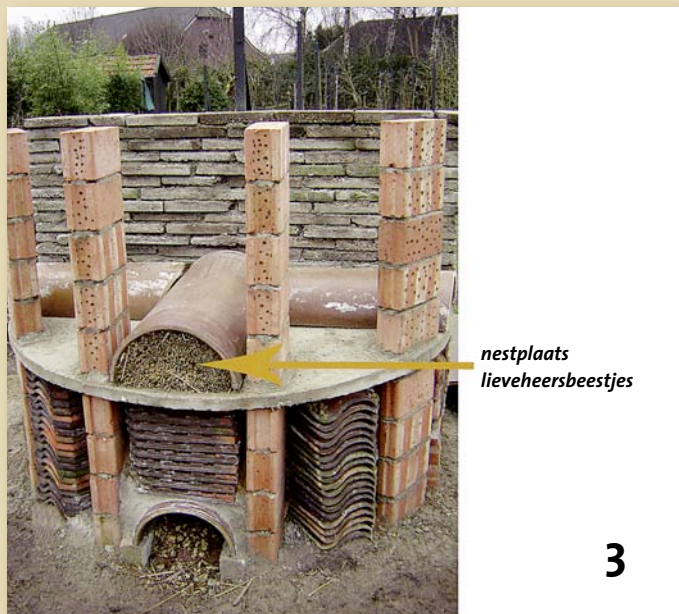
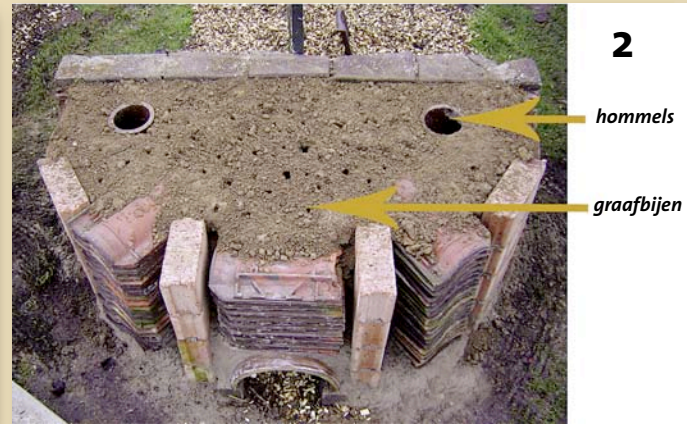
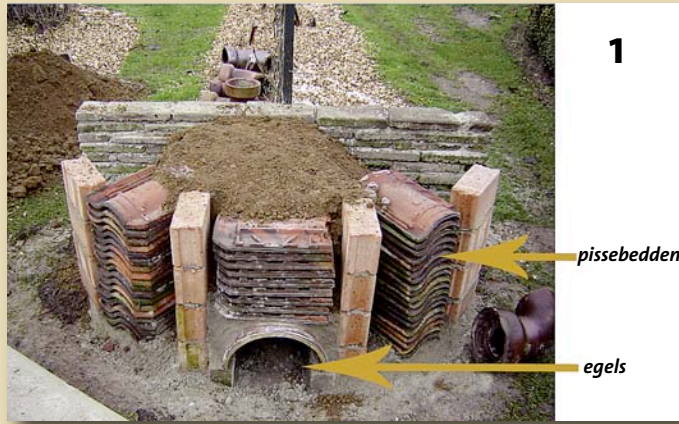
Dit jaar zijn de data voor de inloopdagen vastgesteld op zondag 10 juni en zondag 15 juli. De eerste dag staat in het teken van de Imkerij. Samen met vele vrijwilligers worden dan diverse activiteiten georganiseerd. Enkele voorbeelden hiervan zijn: uitleg bij een observatiekast, uitleg over het houden van bijen, honingslingeren, behuizing voor oorwormen die worden ingezet als natuurlijk bestrijdingsmethode van de luizen.

Op de tweede dag staat het kleinfruit centraal. De struiken hangen dan normaliter vol rijpe bessen die geproefd kunnen worden zodat de aanwezigen de verschillen in de rassen duidelijk kunnen herkennen.

De inloopdagen duren van 10.30 tot 16.00 uur. De inloopbijdrage is € 2,-, kinderen tot 12 jaar gratis.

U vindt Imkerij Bijendans op het tuinadres aan de Zandkant 11a te Sint Anthonis. Voor informatie kunt u bellen met **t** 0485-37 18 19 of **m** 06 23 55 33 66.

Zie ook BIJEN 15(5):134-135 (2006)

Na het vertrek van de voorzwerm

Mari van Iersel

De eerste jonge koningin loopt zeven dagen na het sluiten van haar zwermcel uit. Doordat er gedurende negen dagen meer zwermcellen belegd zijn, worden er gedurende negen dagen telkens weer moeren rijp. De eerst uitgelopen koningin probeert haar zusters in de zwermcellen te doden, wat door de werksters meestal belet wordt. In die zwermcellen zitten koninginnen in diverse stadia van ontwikkeling. Al snel zijn daar rijpe koninginnen bij die hun cel zouden kunnen verlaten. Ze maken van binnen uit het dekseltje van hun cel bijna helemaal los. Door het losmaken ontstaat er een spleetje. De jonge koninginnen steken hun tong door het spleetje naar buiten en worden door de werksters gevoed. Om te voorkomen dat deze rijpe moeren uitlopen bewerken de werksters de zwermcellen met trildansen. Vlak voor het vertrek van de nazwerm stoppen deze trildansen.

Tuten en kwaken

De als eerste uitgelopen jonge koningin maakt haar aanwezigheid bekend door met tussenpozen een tutend geluid te maken wat door de overige volgroeide koninginnen in de cellen beantwoord wordt met een kwakend geluid. Het geluid wordt op dezelfde manier gemaakt maar heeft een lagere toon vanwege de demping door de cel. Ook zijn de tonen bij het kwaken korter. De eerst uitgelopen jonge koningin wordt 'de tuter' genoemd en die in hun cellen 'de kwakers'. Het tutende geluid maakt de koningin door haar vliegspieren in werking te stellen. Ze drukt daarbij haar borststuk tegen de raat om het geluid via de raat door te geven. Terwijl de koningin tuut zitten de werksters stil. Als er een tuter in het volk is, knagen de werksters geen was en vezels weg van de zwermcellen, om hiermee het uitlopen van de kwakers te vertragen.

De werksters hebben niet meteen belangstelling voor de jonge moeder. Ze moet dan ook bedelen om voer als een werkster. Die belangstelling komt zodra zij koninginnenstof uit de kaak-

klieren gaat afgeven. De productie van deze stof begint al vroeg, maar wordt pas naar buiten gebracht zodra er voldoende voorraad is in de bij de klier behorende blaas. Dat is ± 72 uur na het uitlopen van de jonge moeder het geval. Pas dan kan de nazwerm vertrekken, want nu kan de jonge koningin haar aanwezigheid in de zwerm kenbaar maken.

Het tuten en de trildansen zijn activiteiten die het proces van nazwermen beïnvloeden. Er wordt ondanks het tuten toch was van de zwermcellen geknaagd en er kan toch een tweede jonge moeder uitlopen ondanks de trildansen. Zo komt het voor dat er twee koninginnen tegelijk uitlopen of dat er onder de hectische omstandigheden van het vertrek van de nazwerm meerdere koninginnen hun cel verlaten. Die kunnen zich bij de nazwerm voegen, maar ook in de kast achterblijven. Het toeval lijkt hier een rol te spelen. Zijn er meerdere koninginnen in de nazwerm of in het achtergebleven volk dan gaan die een strijd aan op leven en dood. De jonge koninginnen herkennen elkaar door de feromonen van het achterlijf.

Nog meer jonge koninginnen

Telkens als er een nazwerm vertrokken is, gaat het spel van tuten en kwaken zich herhalen met de later rijp geworden jonge koninginnen. Uiteindelijk blijft er één jonge koningin in het volk achter. Of er nazwermen afkomen en hoeveel, wordt bepaald door het aantal bijen dat een volk telt. Het weer speelt daarbij ook een rol. Door het zwermen wordt het volk natuurlijk kleiner. Het lijkt erop dat de omvang van het volk meer bepalend is voor het afkomen van nazwermen dan het aantal jonge koninginnen die rijp aan het worden zijn. Als het volk te klein wordt, wordt er niet meer gezwermd. Het kan om die reden zijn dat er zelfs geen eerste nazwerm komt. De werksters staan dan toe dat de tuter de nog in de zwermcellen aanwezige koninginnen doodt. De werksters helpen haar daarbij met het knagen van langwerpige gaten in de zijkant van de dop.

foto Peter Elshout

Voorzwerm groot genoeg voor twee bakken.

Buitensnippers

Astrid Schoots

Zuurstofarme wintertros

Om fruit goed door de winter heen te kunnen bewaren, wordt het vaak in zuurstofarme koelcellen opgeslagen, om daarmee het niveau van stofwisseling (zeg maar omzetting dus rotting) tot een minimum terug te brengen. Ook de bijen hanteren een dergelijk principe in de wintertros.

's Winters beschikken de bijen over enorme voedselvoorraden. Dit wordt eerst voor de winterse warmteproductie gebruikt, maar is voornamelijk om in het voorjaar een snelle broedstart mogelijk te maken. Een hogere wintertemperatuur spaart weliswaar de voedselreserve die anders voor verwarming ingezet zou moeten worden, maar brengt ook een actievere stofwisseling voor de werksters met zich mee en daarmee weer een korter leven. De bijen hebben blijkbaar een optimale manier ontwikkeld om èn warm te overwinteren èn voedselreserves te sparen èn langlevend te blijven.

Belgisch onderzoek (K.van Nerum, H.Buelens, 1997) toont een wisselwerking aan tussen stofwisseling en zuurstofgehalte: de intensiteit van bijenstofwisseling daalt bij een lager zuurstofgehalte (hypoxie) en een daarmee gepaard gaand hoger CO₂-gehalte. Uit metingen bleek dat het CO₂-gehalte met enkele procenten steeg wanneer het volk 'op tros ging', en dat dit de hele winter nagenoeg onveranderd bleef. In de troskern was dan het CO₂-gehalte het hoogst en de luchtvochtigheid het laagst.

Er waren wel dagelijkse schommelingen merkbaar die samenhangen met het dagritme van voeropname en stofwisseling, en daarmee met de bewegingen van de tros: tegen de middag bij grotere activiteit was dan het CO₂-gehalte in de kern iets lager, en dus het zuurstofgehalte iets hoger. Dit ging ook samen met een lichte stijging van de temperatuur.

De tros bevond zich bij het onderzoek meer voorin de kast, terwijl de honingvoorraad meer naar achteren zit. De bijentros moet dan iets naar achteren opschuiven om bij het voedsel te komen, maar vanwege de betere isolatie overwinteren bijen liever op lege, met lucht gevulde cellen voorin, dan op de met honing gevulde raten. De dagelijkse beweging van de tros om bij het voer te komen was ook goed af te lezen aan de temperatuurstijging. De bijen maakten hierbij zoveel mogelijk gebruik van warmere momenten op de dag of van een warmere dag na enkele koude dagen. Wanneer de temperatuur laag bleef verschoof de tros zijn positie niet, maar bereikte deze toch het voer door alleen uit te dijen.

Na voeropname nam de tros weer zijn gewone positie in en herstelde zich het lage zuurstof- en hoge CO₂-gehalte. In de loop van de winter nam de frequentie toe van dit bewegingsritme.

Uit de proeven bleek dat de bijen de lage zuurstofwaarde actief op het gewenste niveau kunnen houden door op een ultralaag stofwisselingsniveau over te gaan, wat lijkt op het overwinteringsmechanisme van veel insecten.

Met het lagere niveau van zuurstof en stofwisseling in de wintertros gaat dus ook een lagere ademactiviteit gepaard, en daarmee weer een verminderde vochtafgifte, en dus een geringer waterverlies. Het 'hypoxie-principe', dus het lage zuurstofniveau, kan misschien licht werpen op de vraag waarom niet alleen te kleine maar ook zeer grote volken eerder aan wintersterfte ten onder lijken te gaan. Bij te kleine volkjes zou de sterfte kunnen optreden omdat de bijen door te weinig trosvolume onvoldoende

in staat zouden zijn voldoende hypoxie te bereiken, en daarmee onvoldoende kunnen besparen. Bij te grote volken zou een oorzaak kunnen liggen in de vicieuze cirkel van overmaat aan warmteventilatie ⇒ nog meer warmte door de activiteit ⇒ met gevolg minder hypoxie ⇒ met gevolg waterverlies. Storingen kunnen in de winter grote en fatale gevolgen hebben. Zelfs kleine storingen geven een merkbare verandering in de luchtstroom en geven onrust, waardoor de hypoxie weer teniet gedaan wordt, en daarmee weer water en energie verloren gaat en de leeftijd bekort wordt.

Hypoxie blijkt dus een belangrijk instrument van de bijen om de moeilijke opgave van overwinteren voor elkaar te krijgen, maar hoe zij precies deze actieve controle over het zuurstofgehalte voor elkaar krijgen vraagt meer onderzoek.

Schweizerische Bienen-Zeitung, E. Sprecher-Uebersax, januari 2007.

Invoeren van oudere koningin lukt beter

Grootimkers uit Australië en Noord-Amerika meldden enige jaren geleden problemen bij het invoeren van aangekochte koninginnen: ze werden niet aanvaard of leverden later matige prestaties.

Om te onderzoeken of de leeftijd van de koningin hierbij een rol speelde, werd in Australië een drie jaar durend onderzoek opgezet. Dit vond plaats in twee regio's met een sterk verschillend klimaat, maar in verder identieke teeltomstandigheden met ruim voldoende darren. Hierbij werden Italiaanse zusterkoninginnen, in leeftijd variërend van 7 tot 35 dagen oud, in een reeks productievolkten ingevoerd. Zowel het invoersucces (na veertien dagen) als het overlevingssucces (na bijna vier maanden) werd gecontroleerd. Uit het onderzoek bleek dat het overlevingssucces heel laag was bij koninginnen die ingevoerd werden op een leeftijd van zeven dagen oud, en dat het resultaat verbeterde naarmate de introductieleeftijd steeg. Uit de gegevens bleken hoge cijfers voor invoersucces èn voor overlevingssucces bij koninginnen van 28 dagen en ouder. Het is goed voorstelbaar dat het rustiger gedrag van een rijpe en leggende koningin hiertoe bijdraagt. De uitkomsten waren gelijk bij de verschillende bijenstanden, wat doet vermoeden dat klimaat en bedrijfsmethode minder invloed hierop hebben.

Vlaamse Imkersbond, Ghislain De Roeck, januari-februari 2007.

Aanschaffen carnica's makkelijker geworden

Gerrit Freije (SSvC) en Harry Töben (VCI)

Door samenwerking tussen de Stichting Station voor Carnicateelt op Schiermonnikoog (SSvC) en de landelijke Vereniging van Carnica Imkers (VCI) is het voor imkers die over willen gaan op het imkeren met Carnica's gemakkelijker geworden.

Op de gebruikelijke manier kan een koningin van Schiermonnikoog worden besteld en een mentor van de VCI levert het moerloos bijenvolkje waar deze koningin in wordt ondergebracht.

Als het verenigen van de Schierkoningin met het bijenvolkje van de VCI-mentor, onder supervisie van deze mentor gebeurt, dan kan zowel de SSvC als de VCI de garantie geven dat het een succesvol dieraams carnica-volkje wordt dat tot hoofdvolk uit kan groeien.

De samenwerking geeft ook mensen die nog geen bijen houden de mogelijkheid om met zachteardige bijen te gaan imkeren.

Voor imkers die over willen gaan op carnica's is het bijna onmogelijk om met succes een carnica-koningin in te voeren als ze niet over tenminste eerste nateelt carnica's beschikken. Als een koningin bij de SSvC wordt besteld moet de imker zelf voor een volkje zorgen waar de koningin kan worden ingevoerd. Als niet de juiste bijen worden gebruikt dan mislukt vaak de beoogde overgang, en rest teleurstelling. Velen haken om deze reden af en dat is jammer. Bij de SSvC is meerdere malen gevraagd naar koninginnen in een startervolkje (drieramer). Hieraan kon de SSvC slechts in een enkel geval voldoen, terwijl

dit veel beter zou zijn als hiervoor een structurele oplossing zou zijn.

Deze oplossing is er nu. De SSvC en mentoren van de VCI maken het mogelijk om over te stappen op carnica's. Ook voor mensen die imker willen worden en nog geen bijen hebben, is dit een goede oplossing om met deze fascinerende hobby te beginnen. Hij of zij kan zich wenden tot de VCI-mentor, zie onder punt 1, die elke beginnende imker zal willen helpen.

De imker die op carnica's wil overgaan en een koningin van Schiermonnikoog wil hebben, handelt als volgt:

1. Informatie inwinnen bij de VCI over naam en adres van de VCI-mentor bij hem of haar in de buurt. Dit kan via de website van de VCI (www.verenigingvancarnica-imkers.nl) of bij de secretaris van de VCI, Rob Nijman, t 0341-55 40 57.

2. Een Schierkoningin bestellen á € 25,- bij Afra Laan, A. de Briandstraat 2, 1111 KE Diemen, t 020-69 08 886, escholing@xs4all.nl, Postbank: 28.59.193. Zie ook [i www.schiercarnica.nl](http://www.schiercarnica.nl)

3. Tussen de kopende-imker en de VCI-mentor wordt minimaal 3 weken voor de afgifte van de Schierkoningin een principe afspraak gemaakt.

4. Tien dagen voor de aflevering van de Schierkoningin maakt de VCI-mentor een dieraams broedaflegger met daarin voldoende voer en stuifmeel.

5. Daags voor de aflevering van de Schierkoningin worden de doppen gebroken in de gemaakte broedaflegger.

6. Op de dag dat de Schierkoningin bij de kopende imker wordt afgeleverd, wordt deze koningin direct, samen met een

dieraamskastje en drie broedramen voorzien van kunstraat, naar de VCI-mentor gebracht. Eventueel wordt de koningin geknipt en gemerkt. De Schierkoningin wordt, zonder de begeleidende bijen, met behulp van een moerhuisje, in de drieramer ingevoerd.

7. Twee weken nadat ze in de drieramer is ingevoerd kan het volkje met Schierkoningin en raszuivere carnica-bijen, bij de VCI-mentor worden afgehaald. Het volkje zal dan voldoende gesloten werksterbroed hebben. Dit kan door de kopende imker en de VCI-mentor worden vastgesteld als, aan het eind van de dag, het volkje vanuit de drieramer van de VCI-mentor wordt overgehangen in de eerder meegebrachte drieramer van de beginnende carnica-imker.

De Schierkoningin moet op de bekende manier worden besteld en betaald. Voor de levering van de drie ramen met broed en bijen zal door de VCI-mentor aan de startende carnica-imker een vergoeding van 25 euro worden gevraagd.

De VCI-mentor kan de startende carnica-imker vertellen wat er moet gebeuren om van het dieraamsvolkje een hoofdvolk te maken.

De mentoren van de VCI zijn altijd bereid om de startende carnica-imker de helpende hand te bieden bij de gezamenlijke hobby. Omdat ze van mening zijn dat de bijenteelt in Nederland niet verloren mag gaan, vinden ze het belangrijk dat er meer mensen betrokken worden bij de teelt van carnica's. De zachteardige carnica-bij kan daar, in het dichtbevolkte Nederland, in belangrijke mate aan bijdragen.

advertentie

Ton de Volder, Imkerij DEVO Tilburg
in samenwerking met: Dr. Peter Stöfen bieden u aan:

Raszuivere Koninginnen
bevrucht op Friederichskoog.
afgehaald 60 euro, verzenden 65 euro.
Standbevruchte koningin (F1):
inclusief verzenden: 22 euro
Bestellen: info@zoemexpress.nl tel: 06 22244713

bij'schrift

Het drukke seizoen is al veel eerder begonnen!

Het seizoen voor de imker is dit jaar veel vroeger begonnen vanwege het warme klimaat in de afgelopen periode. De klimaatverandering is hier de oorzaak van. De afgelopen winter was een van de warmste en dus is alles veel eerder in bloei. Hiermee is de planning voor de imker vervroegd. Het koolzaad staat dit jaar bijna één maand eerder in bloei wat inhoudt dat de bijenkasten al begin april moesten worden geplaatst in plaats van de gebruikelijke meimaand. Ook geldt dat voor het reizen naar het fruit, etc.. Mede door de eerdere planning moesten aanvragen voor gezondheidsverklaringen eerder worden aangevraagd voor die

imkers die naar het buitenland reizen. Dus een drukke van jewelste.

Ondanks de klimaatverandering heeft dit geen invloed op de vergaderingen van het hoofdbestuur die in regelmaat zijn vastgesteld. Het eerste jaar, na de fusie in april 2006, is alweer achter de rug en er wordt in het hoofdbestuur druk gekeken naar de toekomst van onze nieuwe vereniging. Het heeft even geduurd voordat het eerste gezicht van de Nederlandse Bijenhoudersvereniging (NBV) naar buiten kwam en het zal nog wel even duren voordat het zover is dat alles op poten staat. Zo is er

nu al een nieuw verenigingsblad, een prachtige website, logo, briefpapier, etiketten, vlaggen en banieren, etc. Er wordt in ieder geval hard aan gewerkt binnen het hoofdbestuur en door alle medewerkers binnen de organisatie. Het merendeel van de organisatie doet dit alles op vrijwillige basis wat men toch soms dreigt te vergeten. Zonder deze vrijwilligers zou het onmogelijk zijn om binnen het huidige contributieniveau te kunnen opereren. De diverse commissies en werkgroepen zijn zeer actief en die hebben nog wel behoefte aan aanvulling van vrijwilligers. Wij zijn echter zeer verheugd dat diverse kandidaten zich hebben aangemeld voor de commissies en werkgroepen, na een oproep van het hoofdbestuur.

Als u mijn artikel leest dan hebben wij de eerste reguliere algemene ledenvergadering al weer achter de rug. U zult ongetwijfeld hier meer over kunnen lezen in ons nieuwe maandblad *Bijenhouden*.

Tijdens de algemene ledenvergadering hebben wij afscheid genomen van drie collegae bestuursleden, t.w. Mari van Iersel, Henk van der Scheer en Werner Vorstman. Mari en Henk zullen niet worden vervangen maar zij blijven wel zeer actief binnen onze organisatie. Dat geldt niet voor de functie van penningmeester, Werner, die uitermate belangrijk is binnen het hoofdbestuur en de gehele organisatie. De leden zullen hun keuze hebben gemaakt op voorstel van het Hoofdbestuur ter vervanging van Werner. Ik wens de nieuwe penningmeester ook veel succes voor de komende jaren. Bij deze wil ik Mari, Henk en Werner nogmaals van harte bedanken voor hun inzet bij de fusie en natuurlijk voor het afgelopen jaar. Ik wens hun allen veel succes voor de toekomst.

Voorts wens ik ieder een goed honingjaar toe. Mede door de klimaatverandering zal er eerder kunnen worden geslingerd.

Jack van der Dussen

Toekenning subsidie Dick Vunderinkfonds

Jos Plaizier, voorzitter NBV

Zoals bekend, is door de leden van de voormalige VBBN tijdens de ALV van 29 maart 2003 het Dick Vunderinkfonds ingesteld. Het geld voor dit fonds bestaat uit het positieve saldo van de verkoop van bijenproducten tijdens de Floriade van 2002. De organisatoren indertijd hadden als nadrukkelijke wens dat dat saldo beschikbaar zou blijven voor de komende Floriade 2012. In de tussentijd storten we de rente van dat saldo in het Dick Vunderinkfonds.

De doelstelling was om stimuleringsubsidies te verstrekken voor projecten die de bijenhouderij in Nederland zouden promoten.

Inmiddels is bekend dat de komende Floriade van 2012 gehouden zal worden in Venlo. De Groep Limburg van de NBV onderzoekt thans de mogelijkheden om als NBV wederom te participeren op die Floriade.

We weten nog niet zeker of dat betekent dat het saldo van de vorige Floriade dit jaar al bestemd moet worden voor de voorbereidingen van de nieuwe Floriade. Mocht dat nog niet het geval zijn dan zal er in juli aanstaande wederom een oproep in **Bijenhouden** worden geplaatst voor projectplannen.

De oproep om projectvoorstellen voor dit jaar in te dienen die voor subsidiëring in aanmerking komen heeft in 2006 in Bijen van juli/augustus gestaan. De dead-line van indienen was bepaald op 1 december. Het fonds geeft per jaar circa € 1000,- aan rente.

Bij de toekenning werd en wordt geen onderscheid gemaakt tussen bijenhoudersorganisaties: alle imkers komen in principe voor een stimuleringssubsidie in aanmerking. Het is verder niet de bedoeling, dat toekenning van een bijdrage de kosten van het initiatief moet dekken (max. 50%). Het is ook niet de bedoeling, dat initiatieven in een bepaalde volgorde worden gewaardeerd. Het is een stimuleringsbijdrage. De commissie Communicatie heeft op verzoek van het bestuur van het fonds een advies uitgebracht over de toekenning van de subsidies. Het bestuur van het Dick Vunderinkfonds bestaat uit Huib Koel, Henk Zomerdijk en ikzelf.

Er zijn vijf aanvragen binnengekomen. Maar het totale aangevraagde bedrag overstijgt ruim de beschikbare € 1.000,-.

Het bestuur van het Dick Vunderinkfonds heeft besloten dat alle vijf projectvoorstellen zullen worden gehonoreerd met € 200,-. Tezamen is dit de beschikbare rente van € 1.000,-.

Hieronder volgen beschrijvingen van de vijf gehonoreerde aanvragen en hun vertegenwoordiger; tijdens de NBV-jaarvergadering is aan elk van hen een waardebon van € 200,- overhandigd.

Kees Anema uit Assen

De gemeente Assen heeft een gedeelte van het terrein 'Bos en Golf', ten westen van Assen, gratis in bruikleen gegeven aan ons om er acht individuele bijenstallen te bouwen. De gemeente verwacht daarvoor wel dat er een educatieve uitstraling van deze bijenstallen uitgaat.

De imkers uit Assen zijn voornemens om drie weersbestendige borden bij de ingang te plaatsen met uitgebreide informatie over het leven van de bij en het imkeren. Twee borden bij de ingangen zullen waarschijnlijk door de gemeente worden gefinancierd en het derde bord tussen de bijenstallen willen zij zelf financieren. Dit kost circa € 600,- en daarvoor vragen ze een bijdrage van het Dick Vunderinkfonds.

Het bestuur van het Dick Vunderinkfonds kent € 200,- toe met de opmerking dat op elk bord tenminste het nieuwe logo van de NBV moet worden aangebracht.

Klaas Sluiman uit Zuidlaren

Klaas Sluiman is secretaris van het Bijkersgilde. Dit Bijkersgilde is 20 jaar geleden opgericht door de plaatselijke afdeling Zuidlaren.

Op de eerste zaterdag van augustus wordt de markt van Melk en Honing gehouden. Het Bijkersgilde verricht hierbij een openbare honingkeuring. Dit evenement trekt veel publiek.

Het Bijkersgilde wil de deelnemers aan deze honingkeuring een bewijs van kwaliteit geven in de vorm van muurschildjes. Zij hoopt daarmee dat meer imkers hun honing willen laten keuren en daarmee de kwaliteit van de honing te bevorderen. Voor het maken van de muurschildjes vraagt het Bijkersgilde een bijdrage aan het Dick Vunderinkfonds van € 500,-. Er wordt € 200,- toegekend.

Rienk van der Ley uit Beesterzwaag

Sinds enkele jaren ontvangt de vereniging groepen schoolkinderen en groepen

natuurvrienden in de bijenstal van de vereniging. Een aantal imkers leiden die groepen rond en geven voorlichting over bijenhouden.

Voor komend jaar wil de vereniging dit meer stimuleren. Er zijn afspraken gemaakt met de betreffende scholen en met IVN. De vereniging is ervan overtuigd dat hun groei van de vereniging mede te danken is aan deze activiteiten.

Voor de veiligheid van de bezoekers wil men overgaan tot een verplaatsbare afrastering van horrengaas en de aanschaf van bijenkappen.

Hiervoor vragen ze een bijdrage uit het Dick Vunderinkfonds van € 310,-. Er wordt € 200,- toegekend.

Bert van Eekelen, Enschede

Sinds enkele jaren geven de basisscholen van Enschede jaarlijks een aantal bijenlessen aan de schooljeugd. Imkers ondersteunen dat met instructie in de praktijk. Dit betekent dat elk jaar zo'n 800 leerlingen uit Enschede, Hengelo, Ootmarsum, Losser en Oldenzaal deze lessen volgen. Alle basisscholen gebruiken daarbij het leerboek 'De Bij en Wij'.

De vereniging wil bij de lessen in de bijenstal óók dat leerboek gebruiken en wil daarvoor 100 leerboeken aanschaffen en vraagt daarom een bijdrage uit het Dick Vunderinkfonds van € 500,-. Er wordt € 200,- toegekend.

Douwe Slot uit Nijverdal

De vereniging Nijverdal-Hellendoorn heeft een aanvraag voor een bouwvergunning ingediend bij de gemeente voor het bouwen van een bijenstal. Deze vergunning zal naar alle waarschijnlijkheid worden verleend. De financiering is al een heel eind op orde. Wens van de vereniging is het aanschaffen van een daglichtpaneel voor stroomvoorziening voor een tv-toestel zodat informatie en educatie via beelden mogelijk is.

Men vraagt een bijdrage uit het Dick Vunderinkfonds als bijdrage in de aanschaf van dat daglichtpaneel van € 500,-. Er wordt € 200,- toegekend.

NBV dit jaar 3 studiedagen

Aat Rietveld, voorzitter studiedagcommissie

Op 3 zaterdagen, 10, 17 en 24 november zijn de studiedagen voor 2007 gepland. Na de zeer succesvolle studiedagen in 2006 is besloten ook in 2007 volgens dezelfde formule de studiedagen te organiseren. De studiedagcommissie is nog druk bezig met de organisatie.

In het oktobernummer van *Bijenhouden* zullen thema en programma worden gepubliceerd. Ook de locatie in Limburg wordt dan bekend gemaakt.

Er zullen lezingen worden gehouden en er zullen informatiestands worden ingericht die bemenst zullen zijn door deskundigen.

Ook zal de afdeling Handel van de NBV weer vertegenwoordigd zijn met een rijk assortiment van imkerbenodigdheden.

Imkeruitvindingen

Wij roepen imkers op die van plan zijn de studiedag in Boxtel of Witteveen te bezoeken om hun uitvindingen mee te nemen en tentoon te stellen. Er zal voldoende ruimte zijn om uw uitvindingen te laten zien en uitleg te geven aan uw collega-imkers. Belangrijk doel van de studiedag is de ontmoeting tussen imkers. Tijdens deze ontmoeting worden ervaringen en ideeën uitgewisseld. Het laten zien van uw uitvinding past helemaal in dit ontmoetingsmoment.

Keuring honing en andere producten

Honing en andere bijenproducten kunnen op 10 november in Boxtel en op 24 november in Witteveen ter keuring worden aangeboden. Dus óók in Witteveen dit jaar een echte keuring. Voor deze keuringen wordt gebruik gemaakt van het keuringsreglement dat aan alle keurmeesters in Nederland is toegezonden en is te downloaden via www.bijenhouders.nl/downloads/keuringsreglement.pdf. In dit reglement zijn ook de inleveringsvoorwaarden en etiketteringseisen opgenomen.

Eendagslarven 't Hulsbeek

Ook dit jaar kunnen bij proefstation 't Hulsbeek te Oldenzaal weer gratis eendagslarven opgehaald worden van de Carnicalijnen: CT Hoffmann, CT Celle, C. Peschetz en 1075x07. Tijdstip: vanaf heden. Neem contact op met: Stef Leushuis, t 074-27 72 489 of Johan Olde Dubbelink, t 0541-51

52 28.

Depot Bunnik

De NBV afdeling Bunnik/Houten deelt mee dat het depot aan de Koningslaan 23 te Bunnik per 1 juli definitief gesloten wordt. De dephouder, dhr. B.Th. Barten heeft, i.v.m. zijn vergevorderde leeftijd en de daarbij optredende gezondheidsproblemen, besloten met het depot te stoppen. Wij vinden het erg jammer, maar begrijpen zijn besluit en willen hem heel hartelijk bedanken voor de jaren lange trouwe dienst.

Oproep van PPO-Bijen

Tjeerd Blacquière, PPO-Bijen Wageningen

Het nosema-seizoen komt er weer aan: mei en juni. Mocht u de verschijnselen van *Nosema apis* waarnemen aarzel dan niet een monster van ongeveer 50 bijen van de buitenste ramen naar PPO-Bijen op te sturen, of nog beter 50 krabbelaars van voor de kast. Met de microscoop kunnen we vaststellen of er nosema in het spel is. Zo mogelijk worden de monsters ook gebruikt voor het ontwikkelen en toetsen van nieuwe diagnostische technieken. Opvallend aan een besmet volk is de trage ontwikkeling en de verstoorde verhouding tussen de hoeveelheid broed en het aantal bijen (relatief veel broed en weinig bijen), er zijn oude bijen met opgezwollen achterlijf, en diarree-sporen op en in de kast.

Nosema apis en Nosema ceranae

Een paar jaar geleden werd ontdekt dat in Europese honingbijen twee soorten nosema kunnen voorkomen. De eerste is de ons bekende *Nosema apis*. De tweede soort is *Nosema ceranae*, die in eerste instantie beschreven is als parasiet van de Indische honingbij, maar nu ook blijkt voor te komen in de Europese honingbij. Het is waarschijnlijk dat *Nosema ceranae* ook in Nederland voorkomt. Al is *Nosema ceranae* waarschijnlijk niet schadelijker dan *Nosema apis*, kan het toch voor grote problemen zorgen omdat het moeilijker ontdekt wordt. Een besmetting met *Nosema ceranae* geeft veel minder zichtbare symptomen dan de 'gewone' nosema: geen diarree, weinig krabbelaars.

Diagnose van nosema

Nosema wordt microscopisch vastgesteld

in een mix van verbrijzelde achterlijven van werksters en water. Met enige moeite zijn de beide soorten nosema van elkaar te onderscheiden.

Nosema (beide soorten) kan ook met moleculaire technieken worden vastgesteld. Het is mogelijk een toets te maken die ze allebei aantoon, maar een toets voor de soorten apart kan ook. Samen met de Hogeschool Leiden en met virologen van Plant Research International (PRI) in Wageningen is PPO-Bijen bezig moleculaire detectie van *Nosema* op te zetten. Als dat gelukt is kunnen we onderzoeken of beide soorten in Nederland voorkomen, en hoe de verspreiding is. Stuur uw monsters op naar:

PPO-Bijen

Postbus 69, 6700 AB Wageningen

Familiebericht

Bewonderenswaardig. Zoveel moed Zoveel kracht.

John de Groot

7-8-1945 - 2-4-2007

2 April is hij van ons heengegaan. Hij was voor ons de vraagbaak. Zijn moed en kracht was bewonderenswaardig. Hij zal voor ons een voorbeeld blijven.

Bestuur en leden

NBV afd. Musselkanaal e.o.

Cursussen

Landeswirtschaftskammer 2007

Cursussen die gegeven worden door de Landeswirtschaftskammer 2007 Nordrhein-Westfalen, Bieneninstitut Münster, Nevinghoff 40 te Münster, t 0049-0251-23 76 662, e imkerei@lwk.nrw.de.

1. Eenvoudig imkeren: voor imkers die een bedrijfsmethode kiezen om met de volken eenvoudig en probleemloos het bijenjaar door te komen, honing te oogsten en grip op de varroamijt te krijgen (niet voor beginners). Op 29 juni (13.00-18.00 uur).
2. Alternatieven voor varroacontrole: Deze dag staat in het teken van de biologische behandelingsmethode van de varroa-bestrijding (mieren- en oxaalzuur). Op 17 augustus (13.00-18.30 uur). Alle cursusdagen staan onder leiding van Dr. Werner Mühlen en kosten € 20,- per dag.

Vraag & aanbod

Te koop: bijenvolken, zowel compleet als op raam. Ook verkopen wij alle imkermaterialen o.a. honingslingers, bijenkorven en kasten (Red Cedar of vurenhout), nieuw of gebruikt, alle maten kunstraat. Informeer vrijblijvend naar onze speciale prijzen of kijk op: i www.dewerkbij.nl of e info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, t 0317-61 29 42, f 0317-61 41 91, m 06-54 73 29 62.

Te koop: bijenvolken met of zonder kast, nieuw model bijenkasten. Alle maten kunstraat, alle imkermaterialen, ook honingverkoop. Openingstijden: wo., vr. en zat. of na telefonische afspraak t 0485-45 42 76. Imkerdepot Mia v.d. Heijden, Voortsestraat 19, 5454 GR St.Hubert. Elke eerste zondag van de maand staat van 09.00-11.00 uur de koffie klaar.

Te koop: Buckfastkoninginnen en afleggers. Standbevruucht en raszuiver. Fiveldal, oudste erkende Buckfastteeltgroep. Van Eizenga, t 050-52 78 909 (Groningen), m 06-16 42 42 99, e Fiveldal@gmail.com.

Te koop vanaf eind mei: jonge Buckfastkoninginnen, deze zijn ook leverbaar op 3 of 6 ramen, levering in volgorde van binnenkomst. Even BIJpraten? Kom dan op zaterdag naar de winkel, de koffie staat klaar. Imkerbedrijf DEVO, Prof.Lorentzstraat 28a, Tilburg, t 013-54 20 278, m 06-22 24 47 13, e info@zoemexpress.nl, i www.zoemexpress.nl.

Vof het Ielgat. Voor imkermaterialen en bijenproducten. Geopend tijdens het bijenseizoen van di. t/m vr.: 10.00-17.00 uur. Za.: 10.00-13.00 uur. In het winterseizoen alleen wo. van 13.00-17.00 uur. t 0592-38 93 49, i www.ielgat.nl.

Te koop: nieuwe Spaarkasten, Simplexkasten, raampjes à 90,50. Zowel in vuren als ook in Red Cedar, tegen zeer aantrekkelijke prijzen. Luijmes, Terborgseweg 33a, Dinxperlo, t 0315-65 16 64.

Bloemen- en lindehoning, zeer goede kwaliteit en voldoende voorraad. Imkerij Het Korfje, t 0529-48 35 85 (Nieuwleusen).

Wij kopen uw Nederlandse honing en verkopen alle soorten honing in grote en kleine hoeveelheden. Ook stuifmeel, honingkoek, honingsnoep e.d. Ook zijn wij dé leverancier voor uw markt of braderie! Vraag vrijblijvend onze speciale prijzen of kijk op www.dewerkbij.nl of e info@dewerkbij.nl. Imkerbedrijf De Werkbij, Rhenen, t 0317-61 29 42, f 0317-61 41 91, m 06-54 73 29 62.

Te koop: Spaarkasten (10-, 7-, 6-, of 3-raams uitvoering). Ook voor losse broed- en honingkamers, daken en bodems. Kijk op www.immenhof.nl. De Immenhof, Voorthuizen, t 0342-47 28 37, m 06-53 18 20 06.

Het adres in Limburg voor al uw imkermateriaal. Cosmetics, gelee royale, propolis, pollen, bijenwaskaarsen, honingkoek enz. Altijd scherpe aanbiedingen. Open: do. en vr.: 10.00-17.00 uur, za. 10.00-15.00 uur of na tel. afspraak. AN, NÉ, was- en natuurproducten, Oude Blaarstraat 130b, B-3700 Tongeren (15 min. van Maastricht). t 0032-12 74 79 94, i www.an-ne.com.

Bezoekerscentrum Imkerij Immenhof.

Dit omvat een imkerij, wijngaard, tuinen, expositieruimte met permanente expositie, terras en plantenverkoop. Een uniek en gezellig uitstapje voor uw vereniging, familie of bedrijf. Voor meer info zie onze website i www.imkerij-immenhof.nl of bel t 024-35 84 543. Gonnien en Marcel Hallmans, Rijksweg 224, Molenhoek/Heumen.

Bijenteeltmuseum SEC De Bankörf. Inkoop van oude imkermaterialen en bijenboeken. Boeken in onze bijenbibliotheek gratis ter inzage, catalogus aanwezig. t 0592-38 93 49, i www.ielgat.nl.

Languedoc, Zuid-Frankrijk Les Gites du Pioch. Profiteer van extra lange periode van voor- en naseizoenstarieven. Thea en Nico Oudhof, Fraise sur Agout, t 00-33-46 79 76 172, www.lepioch.fr.

Foto van de maand

Johan Bennink uit Breedenbroek met zijn huisvesting voor solitaire bijen zoals de *Osmia rufa* e.a. Naast deze bijenwoning heeft Johan ook nog mooie zomerhuisjes voor zwaluwen gebouwd.

Agenda

Elke eerste zondag van de maand

Open huis bij de Verenigde Deurnese Imkers (NBV afd. Deurne) op het terrein van het NMEC 'De Ossenbeemd', Haageind 31, **a** 13.00 uur-16.00 uur. Er vinden diverse activiteiten plaats afhankelijk van de maand (koninginnen merken, voorjaars-inspectie, honing slingeren e.d.). Koffie/thee/frisdrank is verkrijgbaar. J. Berkers, **t** 0493-31 77 28, **e** j.berkers16@chello.nl

Het hele jaar Weert

Natuur- en Milieucentrum 'De IJzeren Man', Geurtsvenweg 4, is het hele jaar open. Meer informatie en openingstijden **i** www.nmcweert.nl. **t** 0495-52 48 93, **e** info@nmcweert.nl.

t/m december 2007 Boskoop

Tentoonstelling 'Bomen over bijen' in het Boomkwekerijmuseum, Reijerskoop 54. Geschikt voor alle doelgroepen en in het bijzonder voor jongeren. Open: di.t/m vr.: 13.30-16.30 uur, za.: 12.00-16.00 uur, zon- en feestdagen gesloten. Entree ± € 3,- p.p. Over de geschiedenis van de boomkwekerij, tevens kwekerij met oude plantenrassen. **i** www.boomkwekerijmuseum.nl.

23-25 juni De Bilt

Tuindagen op landgoed Vollenhoven van 10.00-17.00 uur. De particuliere tuinen zijn toegankelijk. Verder demonstraties, workshops, verkoopstands, moestuin, ijskelder, Engelse tuin, koetshuis, hoofdgebouw. Thema: 'Water binnen de perken'. Entree € 5,50, kinderen tot 12 jaar gratis, 65+ € 4,50, rondleiding € 2,00, workshop vanaf € 15,00, parkeren € 1,00. Met OV: vanaf station Utrecht: bus 50, 52, 53 of 74. **i** www.landgoedvollenhoven.nl.

24 juni Bergeijk

Kempische Natuurmarkt in natuurtuin 't Loo, Terlostraat 4, van 12.00-17.00 uur. Rondleidingen, en live volksmuziek van het Kempisch Volksorkest en Volksdansgroep. Er wordt brood gebakken en er zijn biologische hapjes en drankjes te koop. Entree: € 1,50, tot 12 jaar gratis toegang. **t** 0497-57 52 07 of **i** www.natuurtuin.org.

1 juli Budel

Open Dag bij 't Wilgenroosje Cranendonck, nabij Broekkant 70, van 10.00-17.00 uur. O.a. korfvlechten, manden vlechten, uitleg

over het leven van de bij, rondleiding in de drachtplantentuin 'De Immenhof', verkoop bijenproducten. De oude imkerij staat deze dag in de belangstelling met o.a. een uitgebreide tentoonstelling van historisch materiaal. Inl.: H. Vermeulen, **e** h.vermeulen5@chello.nl. Zie ook **i** www.wilgenroosje.nl.

1 juli Hamont, België

Bijenmarkt van 9.00-17.00 uur in De Posthoorn, Stationsstr. 9.. J. Hendrikx, **t** 0032 11448758, **e** hendrikxjaak@hotmail.com

8 en 22 juli Noordwijkerhout

Opendeurdagen bij imkerij 'De Drie Bijen'. Zie onder 30 september.

14 juli Uddel

Bijenmarkt van 08.00-16.00 uur bij het dorps huis 'Het Blanke Schot', Garderenseweg 33. Inl.: O. Schouten, **t** 0577-40 13 84.

14 en 15 juli Driebergen e.o.

Open Imker Weekend met fietsroute langs diverse bijenstands waar een imker aanwezig is van 10.00-16.00 uur. Bij enkelen kan men zien hoe honing geslingerd wordt, kan men kaarsen maken en een korfvlechter aanschouwen, er zijn specialisten aanwezig die informatie verstrekken over bestuiving, onze drachtweide en koninginnenteelt. Inlichtingen omtrent de fietsroute bij de plaatselijke VVV's. Samenwerking met afdelingen Driebergen/Doorn, Leersum, Zeist en Bunnik-Houten.

15 juli St.Anthonis

Open dag bij Imkerij en fruittuin 'De Bijendans', Zandkant 11a van 10.30-16.00 uur. Zie BIJEN 15(5): 134-135 (2006). Inl.: Herman Arts, **t** 0485-37 18 19 of **m** 06-23 55 33 66.

15 juli Weert

Jaarlijkse grote imkerdag van 13.00-17.00 uur in het Natuur- en Milieucentrum, Geurtsvenweg, nabij 'De IJzeren Man'. O.a. honing slingeren, wasbehandeling en was gieten, vlechten, solitaire bijen en insectentuin, diverse films over de imkerij. **t** 0495-52 00 80.

17 juli Veenendaal

Zwermbijenmarkt van 7.00-13.00 uur, Sportpark 'Panhuis'. Inl.: Henk Korving, **t** 0318-521613 (av) **e** h-mkorving@planet.nl

21 juli Ommen

Bijenmarkt van 8.00-13.30 uur op de Markt, bij de muziektent (aan de grote weg Zwolle-Hardenberg). Inl.: G.J. Spijker, **t** 0529-45 18 98, **e** gjspijker@planet.nl of J. Bremmer, **t** 0529-45 24 02.

1 augustus Epe

Markt voor honing, bijenvolken en imker-artikelen van 8.00-12.00 uur, bij het gemeentehuis. Inl.: E.C.v.d. Kleij, **t** 0578-68 83 31, **e** mienvdkley@planet.nl.

4 augustus Zuidlaren

23ste Markt van Melk en Honing van 10.00-16.00 uur op de Grote Brink. Met 60 standhouders één van de grootste bijenmarkten van Nederland. Met honingkeuring en -proeverij, tekenwedstrijd, kaarsen maken, honingpot vullen, etiket tekenen, bandweven, live muziek etc. **t** 050-40 95 792 of **m** 06-46 09 63 23, **e** witzanden@hetnet.nl

5 én 19 aug. Noordwijkerhout

Opendeurdagen bij imkerij 'De Drie Bijen', Zie onder 30 september.

11 augustus Zutphen

Honing- en milieumarkt van 09.00-16.00 uur op de Houtmarkt. Inl.: Willem Velberg, **t** 0575-51 56 46, b.g.g. **m** 06-13 64 91 10.

25 augustus Drachten

Jaarlijkse bijenmarkt van 9.00-16.00 uur, Museumplein. Organisatie NBV afd. Beeststerzwaag e.o. In- en verkoop van bijenvolken, honing, imkerartikelen, planten en gebruikt materiaal. Verder demonstratie honingsligeren, wassmelten, korfvlechten en audiovisuele presentaties. Inl.: Adri Wagter, marktcommissielid, **t** 0516-54 12 56, **e** wwagter@hetnet.nl.

1 september Stadskanaal

Honing- en natuurinformatiemarkt. Winkelcentrum op plein met de fontein. Inl. L.J. Hillebrands, **t** 0599-61 33 88, **e** lukina@home.nl of S. Scheltens, **t** 0599-61 22 03.

8 september Bussum

Honing- en natuurmarkt van 10.00-16.00 uur in bijentuin Huizerweg. Mw. L. de Graaf, **t** 035-69 10 952, **e** leadegraaf@kpnplanet.nl of Elly Sterk, **t** 035-69 82 627, **e** karely@kpnplanet.nl.

Vraag & aanbod

Schriftelijke opgave van advertenties bij de redactiesecretaris, mw. M. Canters, Postbus 90, 6720 AB Bennekom, e redactie@bijenhouders.nl.

U krijgt voor de kosten een factuur toegestuurd, vermeldt daarom uw adresgegevens in uw opgave. Geen geld overmaken of overschrijvingsformulieren opsturen!

Het tarief voor 'Vraag & aanbod' is € 10,- voor de eerste twintig woorden, ieder woord meer € 0,25.

NEDERLANDSE BIJENHOUDERSVERENIGING

Postbus 90, 6720 AB Bennekom
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317-42 24 22 f 0317-42 41 80
e secretariaat@bijenhouders.nl
i www.bijenhouders.nl
bank 53.90.42.897, postbank 84.68.01.
Voor betalingen vanuit het buitenland:
IBAN: NL62ABNA0539042897
BIC: ABNANL2A
Openingstijden ma t/m vrij: 10.00-14.00 uur

HET BIJENHUIS (WINKEL)

Postbus 90, 6720 AB Bennekom
Grintweg 273, 6704 AP Wageningen
t 0317 422 733, f 0317-42 41 80
e bijenhuis@bijenhuis.nl
i www.bijenhuis.nl
bank 53.90.42.900, postbank 823276
open 1 apr t/m 30 sep: di t/m vr 8.30-17.30 uur, za 8.30 - 13.00 uur
1 okt t/m 31 mrt: di t/m vr 8.30-17.00 uur

PPO - BIJEN (v.h. Ambrosiushoeve)

Centraal Meldpunt Bijenziekten (ma t/m vrij van 9.00 - 17.00 uur, op afspraak)
Droevendaalsesteeg 1, 6708 PB Wageningen
Postbus 69, 6700 AB Wageningen.
t 0317-47 84 80 f 0317-47 84 84
e infobijen.ppo@wur.nl
i www.ppo.wur.nl
i www.varroa.wur.nl

SPIITSCHADE MELDEN

Inspectie Noord/Oost, Zwolle, t 038-4291300
Inspectie West, Utrecht, t 030-66 92 669
Inspectie Zuid, Eindhoven, t 040-25 638 00

AMERIKAANS VUILBROED

Gevallen of vermoedens van Amerikaans vuilbroed (AVB) altijd melden bij:
AID Kerkrade
t 045-54 64 185

9-14 september Melbourne

Het 40ste Apimondiacongres zal worden gehouden in Australië. De Api-Expo, de tentoonstelling van gebruiksmaterialen en bijenteeltproducten vormt een onderdeel van het congres. Er zijn diverse excursies mogelijk naar Australische bijenhouders. i www.apimondia2007.com. Meer informatie over Apimondia zie i www.apimondia.org.

13 sept. Conwy-North Wales

Honey Fair, informatie:
e peter@honeyfair.freemove.co.uk of
i www.conwybeekeepers.org.uk

15 september Wageningen

Vergadering NBV groepen en hoofdbestuur, a 10.00 uur in het Bijenhuis.:
t 0317-422422,
e secretariaat@bijenhouders.nl

15 september Ugchelen

Honing-, Bijen-, Milieu- en Hobbymarkt van 10.00-16.00 uur in en rond het Dorps-huis 'Ugchelens Belang', Bogaardslaan 81. Tevens verkoop van imkermaterialen. Foto-impressie en diashow op:
i www.ugchelen.org/bijenhoningmarkt/
i www.ugchelenfoto.nl/bijenenhoningmarkt2006/. Inl. en opgave/kraamverhuur: Lammert van Beek, t 033-28 64 856, e lammertvanbeek@wanadoo.nl of Wim Steenbergen, t 055-53 36 605.

22 september Eerbeek

Bijenmarkt van 10.00-15.00 uur in en bij Café 'De Korenmolen', Kanaalweg 3. Naast de traditionele (binnenlandse) honing worden ook BD-producten verkocht. Tevens is een keur aan imkermaterialen aanwezig. Inl.: Jan van Putten, t 055-50 51 438, e janvanputten@planet.nl of A. Fleur, t 0313-65 32 08, e a.fleur@hccnet.nl.

29 september Zutphen

Honing- en milieumarkt van 09.00-16.00 uur op de Houtmarkt. Inl.: Willem Velberg, t 0575-51 56 46, b.g.g. m 06-13 64 91 10.

30 september Noordwijkerhout

Opendeurdag bij imkerij 'De Drie Bijen', Pletterij 15, (bedrijventerrein Gravendam) van 11.00-17.00 uur. Demonstratie honing slingeren, rondleiding, honing tappen, kaars maken, tentoonstelling 400 honingsierpotten, postzegels, munten, speldjes etc., er kan ook geruild worden. t 071-40 28 884,

m 06-26 72 13 03, e info@dedriebijen.nl,
i www.de drie bijen.nl.

6 oktober Utrecht

Lerarendag

18-20 oktober Hendon London

The National Honey Show, the RAF Museum, Grahame Park Way, Hendon London. Inf.: i www.honeyshow.co.uk

10 november Bostel

17 november Limburg

24 november Witteveen (Dr.)

Studiedagen NBV.

27 en 28 november Apeldoorn

Bio-Vak Totaal, de eerste Nederlandse Bio-vakbeurs voor land- en tuinbouwsector in de Americahal, staat in het teken van de biologische land- en tuinbouw. Zie ook i www.biovak.nl.

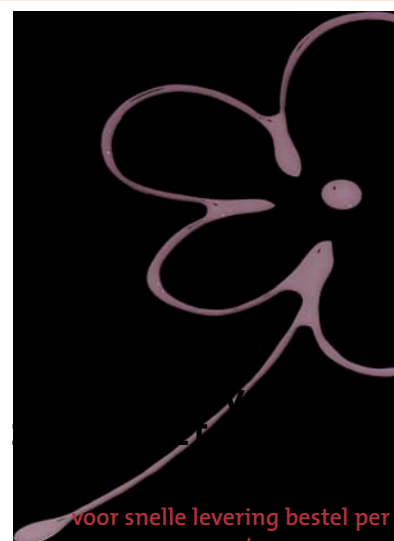
5 april 2008 Wageningen

Algemene Ledenvergadering van de NBV in het WICC, aanvang 10.00 uur.

6 juni 2008 Wageningen

Algemene Ledenvergadering NECTAR.

advertentie

voor snelle levering bestel per

t 0317 422 733

f 0317 424 180

e bijenhuis@bijenhuis.nl

p.a. Grintweg 273, 6704 AP Wageningen

of winkel on-line

www.bijenhuis.nl

Zoem